

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2020

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

ელექტროენერჯის ქართული ბაზრის ევროპეიზაციის საკანონმდებლო ტენდენციები

ელექტროენერჯის ქართული ბაზრის სტრუქტურის ძირეულმა ცვლილებამ და თვისებრივად ახალ მოდელზე გადასვლამ აუცილებელი გახადა ელექტროენერჯეტიკის სექტორის ახლებური მოწესრიგების სწორი აღქმა და ჯეროვანი გამოყენება. თავის მხრივ, აღნიშნული მოდელი კონკურენტული ბაზრის ჩამოყალიბების ხელშეწყობის მიზნით დაინერგა. ახალმა კანონმა შექმნა შესაძლებლობა, ელექტროენერჯით ვაჭრობა განხორციელებულიყო როგორც ორგანიზებულ (დღით ადრე და დღიურ) ბაზრებზე, ისე გრძელვადიანი ორმხრივი ხელშეკრულებების საფუძველზე. ბაზარზე ახალი მოთამაშეები გამოჩნდნენ. ამავდროულად, ბაზრის მონაწილეთათვის პასუხისმგებლობის მკაცრი ზომები დადგინდა. ელექტროენერჯის ქართული ბაზრის ახალი მოდელის ჩამოყალიბება საქართველოს მიერ ევროკავშირთან ასოცირების შესახებ შეთანხმების დადებას და შემდგომ – ენერჯეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან შეერთებას უკავშირდება. ამდენად, განახლებული ქართული ენერჯეტიკული კანონმდებლობის განხორციელების მექანიზმები სწორედ ევროპულ კანონმდებლობაში უნდა ვეძებოთ.

საკვანძო სიტყვები: ელექტროენერჯის ბაზრის ლიბერალიზაცია, ჰარმონიზაცია, ელექტროენერჯის საბითუმო ბაზარი, ელექტროენერჯის ბაზრის გახსნა, ელექტროენერჯის ბაზრის სამიზნე მოდელი, კონკურენცია ელექტროენერჯის ბაზარზე, ელექტროენერჯით ფიზიკური ვაჭრობა, ფინანსური ვაჭრობა, ორგანიზებული ბაზარი, ბირჟა, ორმხრივი ხელშეკრულება, ასოცირების შესახებ შეთანხმება, ენერჯეტიკული გაერთიანება.

1. შესავალი

ენერჯით ვაჭრობას, როგორც თანამედროვე ფენომენს, ევროპაში ენერჯეტიკის სექტორების ლიბერალიზაციის პროცესის დაწყებით ჩაეყარა საფუძველი. ელექტროენერჯის ბაზრების (ისევე, როგორც, ზოგადად, ენერჯის ბაზრების) ლიბერალიზაციის პროცესის დაწყება/განვითარება კი პირდაპირ იყო/ არის დაკავშირებული გამჭვირვალე და კონკურენტული გარემოს არსებობასთან.

ევროპაში ელექტროენერჯის ბაზრის ლიბერალიზაციის პროცესის საწყისად მიჩნეულია 1990–2000-იანი წლები. 1996 წელს ელექტროენერჯის ბაზრის ლიბერალიზაციის თაობაზე პირველი ევროპული დირექტივით დადგინდა ელექტროენერჯის ბაზრის ფუნქციონირების შესახებ პირველი ერთობლივი წესი (ევროპარლამენტისა და საბჭოს 1996 წლის 19 დეკემბრის 96/92/EC დირექტივა ელექტროენერჯის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ).¹ ელექტროენერჯის ბაზრის ფუნქციონირების მომწესრიგებელი წესები დაიხვეწა და განახლდა 2003 წელს (მეორე ენერგოპაკეტი) და შემდგომ – 2009 წელს (მესამე ენერგოპაკეტი) ეს წესები, შესაბამისი განახლებების გათვალისწინებით, ეტაპობრივად აისახა ეროვნულ კანონმდებლობებში.²

* ასისტენტი კერძო სამართლის მიმართულებით (თსუ), დოქტორანტი (თსუ), „ჯორბენაძე განერელია ქაუნსელორის“ მმართველი პარტნიორი, ადვოკატი, მედიატორი.

¹ Haucap J., Heimeshoff U., Energiekartellrecht, Kap. 2, Rn. 4.

² იქვე.

მაგალითად, სპეციალური კანონით 1998 წლის აპრილიდან გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში ყველა მომხმარებელს მიეცა შესაძლებლობა, თავისუფლად აერჩია პირი, რომელიც ელექტროენერგიით მის მომარაგებას უზრუნველყოფდა.³

2016 წლის ნოემბერში ევროკომისიამ მოახდინა იმ ცვლილებათა ინიცირება, რომლებიც მოიცავდა ელექტროენერგეტიკულ სექტორში შემავალი თითქმის ყველა სფეროს ახლებურად მოწესრიგების საკითხებს (განახლებად ენერჯიასთან, ელექტროენერჯიის გადამცემ ინფრასტრუქტურასა და ენერგოეფექტურობასთან დაკავშირებულ საკითხებს) (ზამთრის ენერგოპაკეტი).⁴

„ენერგეტიკის სამართლის განვითარება საქართველოში არსებითად სამართლის რეფორმის საგნად უნდა იქნას მოაზრებული“.⁵ დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ პერიოდში, შესაბამისი დადებითი დინამიკის გათვალისწინებით, შეიქმნა იმის საფუძვლები, რომ ქვეყანას ელექტროენერჯიის ღია და კონკურენტული ბაზრის ჩამოყალიბებისთვის პირველი ნაბიჯების გადადგმის შესაძლებლობა მისცემოდა.⁶ ელექტროენერჯიის ბაზრის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია შეასრულა „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს 1997 წლის 27 ივნისის კანონმა⁷ და მის საფუძველზე საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2006 წლის 30 აგვისტოს №77 ბრძანებით დამტკიცებულმა „ელექტროენერჯიის (სიმძლავრის) ბაზრის წესებმა“. ელექტროენერჯიის ბაზრის ევროპული მოდელის მსგავსად, საქართველოს კანონმდებლობა იმთავითვე ითვალისწინებდა ელექტროენერგიით როგორც საცალო, ისე საბითუმო ვაჭრობის მომწესრიგებელ დებულებებს, თუმცა ეს დებულებები ევროპული მოდელისგან არსებითად განსხვავდებოდა.

ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების ფაქტი ელექტროენერჯიის ბაზრის ევროპულ მოდელზე გადასვლის შეუქცევი პროცესის საწყის ეტაპად უნდა იქნეს მიჩნეული, რადგან სწორედ ქვეყნის ენერგეტიკულ გაერთიანებაში განწევრიანებამ დააჩქარა ეროვნული კანონმდებლობის ევროპულთან ჰარმონიზაციის პროცესი. შეერთების შეთანხმებით (The Accession Agreement) საქართველომ იკისრა ვალდებულება, დროის გარკვეულ მონაკვეთში საკუთარი კანონმდებლობა ევროპული სტანდარტების შესაბამისად მოეწესრიგებინა. ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში გამოიცა/მიღებულ იქნა არაერთი საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტი, რომლებიც უდავოდ საქართველოში ელექტროენერჯიის ბაზრის ევროპული მოდელის შემოღების მყარი წინაპირობა იყო.

ნაშრომში მიმოხილულია საქართველოში ელექტროენერჯიის ბაზრის ევროპული მოდელის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებით მოქმედი წესები და ქვეყნის მიერ ელექტროენერჯიის ბაზრის ევროპული სტანდარტების საკუთარ კანონმდებლობაში ასახვის ვალდებულების სა-

³ იქვე, Rn. 5.

⁴ ენერგოპაკეტი არ მოიცავდა ბუნებრივი გაზის ბაზარზე ბუნებრივი გაზით ვაჭრობის მოწესრიგებასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

⁵ *Haucap J., Heimeshoff U., Energiekartellrecht, Kap. 2, Rn. 4.*

⁶ *სამხარაძე ი., ენერგეტიკის სამართალი, როგორც აკადემიური დისციპლინა, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2 (58), 2018, 71.*

⁷ Energy Community Secretariat, *Energy Governance in Georgia, Report on Compliance with the Energy Community Acquis*, 2017, 10.

⁸ საქართველოს კანონი „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“, პარლამენტის უწყებანი, 33, 31/07/1997 (ძალადაკარგულია, 20/12/2019).

ფუძვლები. ნაშრომის მიზანია, საქართველოს ელექტროენერჯის საბითუმო ბაზრის მომწესრიგებელ ნორმებსა და ევროპაში ამ სფეროში მოქმედ წესებს შორის პარალელის გავლება. ასევე, დასკვნის სახით შემოთავაზებულია საქართველოში ელექტროენერჯის ბაზრის ევროპული მოდელის დამკვიდრების პერსპექტივის ავტორისეული ხედვა.

2. ელექტროენერჯით საბითუმო ვაჭრობა ევროპაში (მოკლე მიმოხილვა)

ევროპაში 1990-იანი წლებიდან აქტიურად მიმდინარეობდა დისკუსია, უნდა გამიჯნულიყო თუ არა ენერჯეტიკის სექტორში არსებული ბუნებრივი მონოპოლია (ელექტროენერჯის გადამცემი ინფრასტრუქტურის მომსახურება) ამ სექტორის სხვა საკვანძო საქმიანობებისგან (მაგალითად, ელექტროენერჯის წარმოებისგან).⁹ სწორედ ეს გარემოება გახდა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი, რომლის გამოც მიღებულ იქნა გადანყვეტილება ევროპაში ელექტროენერჯეტიკის სექტორის მომწესრიგებელი ერთიანი ენერჯოპაკეტის შემოღების ინიცირების თაობაზე.¹⁰

გართულებული ეკონომიკური მდგომარეობის მონესრიგების პარალელურად, განვითარდა ელექტროენერჯით ვაჭრობის სამართალი.¹¹ ელექტროენერჯით ვაჭრობამ განაპირობა ის, რომ, ელექტროენერჯის საბითუმო ბაზრის მონაწილეთა მიერ პოტენციური სარგებლის მიღებასთან ერთად, ამ პროცესთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი რისკებიც (მაგალითად, განსხვავებული ფასები და მათი არასტაბილურობა, ელექტროენერჯის მიწოდების შეფერხების ალბათობა) წარმოიშვა.¹²

ევროპის ენერჯეტიკული პოლიტიკა მდგრადი, კონკურენტუნარიანი და უსაფრთხო ენერჯით მომარაგების უზრუნველყოფას ეფუძნება.¹³ ევროპაში ელექტროენერჯეტიკის სექტორების მომწესრიგებელ ნორმათა ჰარმონიზაციის პროცესი უწყვეტად ვითარდება, რაც, უპირველესად, ელექტროენერჯის ბაზრებზე მიმდინარე პროცესების გამჭვირვალობის გაზრდითა და ამ ბაზრების უსაფრთხოების განმტკიცებით ვლინდება.¹⁴ ევროპის ელექტროენერჯის ბაზრის გამართული ფუნქციონირებისთვის მნიშვნელოვანია, ევროპის კავშირის წევრ ქვეყნებში ელექტროენერჯით ვაჭრობა შეძლებისდაგვარად მიახლოებული საბაზრო ფასების განსაზღვრის საფუძველზე მიმდინარეობდეს.¹⁵ თავის მხრივ, ელექტროენერჯის ერთიანი ევროპული ფასის დადგენა ამ ქვეყნების მიერ ელექტროენერჯით ვაჭრობის საკანონმდებლო რეგულირების იდენტური სტრუქტურების ჩამოყალიბების აუცილებლობას ეფუძნება.¹⁶ ამდენად, აღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ ევროპის კავშირის წევრი ქვეყნების მი-

⁹ Zuber A., *Energiekartellrecht* Kap. 3, Rn 1.

¹⁰ Hufendiek K. in: Schwintowski H. P., Scholz F., Schuler A. (Hrsg.), *Handbuch Energierecht*, 4. Aufl., Rn. 81.

¹¹ Zenke I., Dessau C. in: Danner W., Theobald C. (Hrsg.), *Werkstand: 99. EL September*, 2018, Rn. 3.

¹² იქვე, Rn. 2.

¹³ Rademaekers R., Slingenbergh A., Morsy S., *Review and Analysis of EU Wholesale Energy Markets (Final Report)*, Rotterdam, 2008, 9.

¹⁴ Zenke I., Dessau C. in: Danner W., Theobald C. (Hrsg.), *Werkstand: 99. EL September*, 2018, Rn. 3.

¹⁵ Lintzel P., Borchert J. in: Zenke I., Schäfer R. (Hrsg.), *Energiehandel in Europa*, 2012, Rn. 27.

¹⁶ იქვე, Rn. 28.

ერ ელექტროენერგიით ერთიანი საბითუმო ვაჭრობის ხელშეწყობის შედეგად ევროპის ერთიანი სავაჭრო სასაქონლო ბაზარი ჩამოყალიბდა.¹⁷

ევროპამ ენერგიით ვაჭრობის განვითარებაში მეტად მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა.¹⁸ ელექტროენერგიის ბაზრის გახსნისთვის გადადგმული უმნიშვნელოვანესი ნაბიჯი იყო ელექტროენერგიის ბაზრის მომწესრიგებელი ევროპის კავშირის შესაბამისი დირექტივა, რომლითაც განმტკიცდა ელექტროენერგიით ვაჭრობისას გასათვალისწინებელი ეფექტიანი კონკურენციის ამკრძალავი პრინციპები.¹⁹ ევროპა ამ ბაზრის განვითარების საწყის ეტაპზევე ცდილობდა დაეჩქარებინა მისი ლიბერალიზაციის პროცესი, რათა ევროპის კავშირის წევრი ქვეყნების კანონმდებლობებით განსაზღვრული კონკურენციის შემზღვეველი დებულებები და ბაზრის მონოპოლისტური სტრუქტურები შეძლებისდაგვარად მცირე დროში შეცვლილიყო.²⁰

ევროპის ელექტროენერგიის ბაზრის გახსნის კიდევ ერთ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად მიჩნეულია მესამე პირთათვის ელექტროგადამცემი/ელექტროგამანაწილებელი ხაზების თავისუფალი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, ანუ კლიენტთათვის ელექტროენერგიის მიმწოდებლების თავისუფლად არჩევის შესაძლებლობის მიცემა და ელექტროენერგიის მწარმოებელთათვის ელექტროენერგიის თავისუფალ ბაზარზე სარეალიზაციოდ გატანის უფლების მინიჭება.²¹ თავის მხრივ, ელექტროენერგიის ბაზრების ლიბერალიზაცია მიზნად ისახავდა ევროპის კავშირის წევრ ქვეყნებს შორის თავისუფალი საქონელბრუნვისა და ვაჭრობის განმტკიცებას. ამ მიზნის მიღწევის მყარი წინაპირობა იყო თითოეულ ქვეყანაში ელექტროენერგიის ბაზრის მონაწილეთა შორის შეუზღუდავი და თავისუფალი ვაჭრობის უზრუნველყოფა.²² ამრიგად, ელექტროენერგიით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობა, როგორც სეზონურ, ისე საათობრივ წრილში შესაბამისი ელექტროსადგურების მზადყოფნის ოპტიმიზაციის შესაძლებლობას იძლეოდა.²³

2.1. ელექტროენერგიის საბითუმო ბაზრისთვის დამახასიათებელი ნიშნები

ელექტროენერგიით ვაჭრობისთვის განკუთვნილი (ორგანიზებული) ბაზარი (ელექტროენერგიის ბაზარი) ხასიათდება 2 სპეციფიკური ნიშნით:

1) დღევანდელი მდგომარეობით, წარმოებული ელექტროენერგიის დიდი მოცულობით შენახვა/დასაწყობება მეტად რთულია ან/და მნიშვნელოვან ხარჯებს იწვევს. ასევე, გამომუშავებული ელექტროენერგია მისი დროის კონკრეტულ (თანხვედნილ) მონაკვეთში მოხმარების აუცილებლობას განაპირობებს;²⁴

2) წარმოებული ელექტროენერგია შესაბამისი გადამცემი/გამანაწილებელი ინფრასტრუქტურის მეშვეობით მომხმარებელს უნდა მიენოდოს.²⁵

ელექტროენერგიის წარმოება და მისი მოხმარება ხშირად, გეოგრაფიული თვალსაზრისით, თანხვედნილი არ არის. ამიტომ დაგეგმილი პროცესის ჯეროვნად წარმართვის უზრუნველსაყო-

¹⁷ Hufendiek K. in: Schwintowski H. P., Scholz F., Schuler A. (Hrsg.), Handbuch Energierecht, 4. Aufl., Rn. 111.

¹⁸ Du Buisson J., Dessau C. in: Zenke I., Schäfer R. (Hrsg.), Energiehandel in Europa, 2012, Rn. 3.

¹⁹ Ritzau M., Schuffelen L. in: Zenke I., Schäfer R. (Hrsg.), Energiehandel in Europa, 2012, Rn. 6.

²⁰ Du Buisson J., Dessau C. in: Zenke I., Schäfer R. (Hrsg.), Energiehandel in Europa, 2012, Rn. 2.

²¹ Ritzau M., Schuffelen L. in: Zenke I., Schäfer R. (Hrsg.), Energiehandel in Europa, 2012, Rn. 6.

²² იქვე, Rn. 16.

²³ იქვე, Rn. 19.

²⁴ Haucap J., Heimeshoff U., Energiekartellrecht, Kap. 2, Rn. 10.

²⁵ იქვე, Rn. 8.

ფად აუცილებელი ხდება ელექტროენერჯის გადამცემი/გამანაწილებელი ინფრასტრუქტურის გამოყენება.²⁶ ბუნებრივი მონოპოლიის ეს ფაქტორი გარიგების მხარეთათვის შესაძლებელია ეკონომიკურად წამგებიანი აღმოჩნდეს, რადგან ის საბოლოო მომხმარებლისთვის მისაწოდებელი ელექტროენერჯის ღირებულების განსაზღვრაზე მნიშვნელოვან გავლენას მოახდენს.

სწორედ ამიტომ ევროპელმა კანონმდებლებმა ელექტროენერჯის გადამცემი/გამანაწილებელი ინფრასტრუქტურის გამოყენებისთვის და მისი გამოყენების საფასურის გაანგარიშებისთვის აუცილებელი წინაპირობების განსაზღვრის საკითხებს განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმეს.

2.2. ელექტროენერჯის საბითუმო ბაზარზე სავაჭროდ დაშვებული პროდუქტები

ევროპული სამართლის მიხედვით, ელექტროენერჯია არის ვაჭრობისთვის განკუთვნილი საქონელი, რომელიც ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულებით განმტკიცებული ძირითადი თავისუფლების მნიშვნელობიდან გამომდინარეობს.²⁷ მართლმსაჯულების ევროპული სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკის თანახმად, „საქონელი“ ფართოდ განიმარტება და გულისხმობს ყველა პროდუქტს, რომელსაც ფულადი ღირებულება აქვს და შესაბამისად, ვაჭრობისთვის გამოსადეგია.²⁸ მაგალითად, გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში ელექტროენერჯის ნასყიდობაზე ვრცელდება სამოქალაქო კანონმდებლობით განსაზღვრული მოძრავი ნივთის ნასყიდობის წესები.²⁹ ზოგადად, ელექტროენერჯის ცნება გათანაბრებულია ნივთის ან ნედლეულის ცნებასთან. ამიტომ ელექტროენერჯია არის პროდუქტი, რომელიც სურვილის შემთხვევაში, შეიძლება გაიცვალოს. ელექტროენერჯიაზე „საქონლის“ განმარტების გავრცელების მიუხედავად, ელექტროენერჯის ბაზარი არსებითად განსხვავდება სხვა საქონლით ვაჭრობისთვის განკუთვნილი ბაზრებისგან, სადაც ელექტროენერჯის მიწოდებისთვის განსაკუთრებული და სავალდებულო წესები დგინდება.³⁰

ევროპაში ელექტროენერჯით საბითუმო ვაჭრობა, როგორც წესი მეგავატ-საათებში (MWh) მიმდინარეობს.³¹ ელექტროენერჯის საბითუმო ბაზარზე ვაჭრობის საგანი შეიძლება იყოს, როგორც ელექტროენერჯია (ფიზიკური ვაჭრობა), ისე მასთან მჭიდროდ დაკავშირებული ფინანსური ინსტრუმენტი, მაგალითად, დერივატივი (ფინანსური ვაჭრობა).³²

დამხმარე ტერმინები – „ფიზიკური ვაჭრობა“ და „ფინანსური ვაჭრობა“ – იძლევა იმ განსხვავების აღქმის შესაძლებლობას, რომელიც უკავშირდება შემდეგ საკითხს: მიმდინარეობს საკუთრივ ელექტროენერჯით ვაჭრობა (ფიზიკური ვაჭრობა) თუ იდება გარიგება, რომლის მიზანია, მხარეთა შორის არსებული შეთანხმებიდან გამომდინარე, თანხის ანაზღაურებასთან დაკავშირებული სამომავლო ვალდებულების დაზღვევის უზრუნველყოფა (ფინანსური ვაჭ-

²⁶

იქვე.

²⁷ Fried J.in:Schwintowski H. P., Scholz F., Schuler A. (Hrsg.), Handbuch Energierecht, 4. Aufl., Rn. 188.

²⁸

იქვე.

²⁹ იქვე, Rn. 189.

³⁰

იქვე, Rn. 190.

³¹

Rademaekers R., Slingenber A., Morsy S., Review and Analysis of EU Wholesale Energy Markets (Final Report), Rotterdam, 2008, 11.

³²

Ritzau M., Schuffelen L.in:Zenke I., Schäfer R.(Hrsg.), Energiehandel in Europa, 2012, Rn. 22.

რობა).³³ ფინანსური ვაჭრობის კლასიკური შემთხვევაა, როდესაც გარიგების ერთი მხარე კისრულობს ვალდებულებას, აუნაზღაუროს მეორე მხარეს მის მიერ ელექტროენერჯის კონკრეტული ოდენობისთვის წარსულში შეთანხმებულ ფასსა და ამ ელექტროენერჯისთვის მომავალში, დროის კონკრეტულ მონაკვეთში განსაზღვრულ საბაზრო ფასს შორის სხვაობა.³⁴

2.3. ელექტროენერჯის საბითუმო ბაზარზე ვაჭრობის საშუალებები

ევროპის ენერჯის ბაზრების ლიბერალიზაციის პროცესმა ენერგომატარებლებით (მაგალითად, ელექტროენერჯით) სხვადასხვა საშუალებით ვაჭრობის ზრდადი მოთხოვნა წარმოშვა.³⁵ ელექტროენერჯის, როგორც ვაჭრობის საგნის, განსაკუთრებული ხასიათის გათვალისწინებით, ვაჭრობა შესაძლებელია მიმდინარეობდეს, როგორც უშუალოდ დაინტერესებულ პირებს შორის, ისე სპეციალურად შექმნილ ბაზრებზე (ბირჟებზე).

ელექტროენერჯის მოთხოვნისა და მიწოდების შესახებ ბაზრის თანამედროვე პრინციპებმა ჩაანაცვლა ელექტროენერჯის ალოკაციის ტრადიციული მიდგომები.³⁶ სიახლე ის არის, რომ ელექტროენერჯით ვაჭრობა წარმართება, როგორც ელექტროენერჯის პირდაპირი მიწოდებისა და მოხმარების გზით (Over the Counter (OTC) Trade), ისე სპეციალური რეგულირებადი ბაზრების (ბირჟების) მეშვეობით.³⁷ ვაჭრობაში მსხვილი საერთაშორისო ბანკებიც არიან ჩართული, თუმცა ეს საფინანსო ინსტიტუტები ვაჭრობენ არა საკუთრივ ელექტროენერჯით, არამედ მასთან დაკავშირებული ფინანსური ინსტრუმენტებით.³⁸

2.3.1. ორმხრივი ხელშეკრულებით ვაჭრობა (OTC Trade)

ელექტროენერჯის ნასყიდობის შესახებ ხელშეკრულების საგანია შესაბამისი ანაზღაურების სანაცვლოდ მყიდველის ელექტროენერჯით მომარაგება. ეს ხელშეკრულება იდება, როგორც საკუთარი მოხმარებისთვის, ისე ელექტროენერჯის შემდგომი განაწილებისთვის.³⁹ განსხვავებით ბირჟაზე ვაჭრობისგან, სადაც სტანდარტიზაციის მაღალი ხარისხისა და გარიგებების სიმრავლის გამო ვაჭრობის ორგანიზების გამარტივებისთვის სპეციალური მექანიზმებია შექმნილი, ბირჟის გარეთ ვაჭრობის – ე. წ. დახლის მიღმა ვაჭრობის (Over the Counter (OTC) Trade) – შემთხვევაში აუცილებელი ხდება მხარეთა შორის უშუალო (შესაძლებელია უფრო ხარჯიანი) მოლაპარაკებების გამართვა.⁴⁰ ამასთანავე, ბირჟის გარეთ ვაჭრობის დროს გარიგებაში არ მონაწილეობენ მესამე პირები, როგორც მნიშვნელოვანი მხარეები, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან გარიგების დადებასა და ანგარიშსწორების განხორციელებასთან დაკავშირებული რისკების დაზღვევისთვის.⁴¹

³³ Fried J. in: Schwintowski H. P., Scholz F., Schuler A. (Hrsg.), Handbuch Energierecht, 4. Aufl., Rn. 191.

³⁴ იქვე.

³⁵ Nill-Theobald C., Theobald C. (Hrsg.), Grundzüge des Energiewirtschaftsrechts, 3. Aufl., 2013, 138.

³⁶ Roggenkamp M., Redgwell C., Del Guayo I., Ronne A., Energy Law in Europe, 2nd ed., Oxford University Press, 2007, 674.

³⁷ იქვე.

³⁸ იქვე.

³⁹ Nill-Theobald C., Theobald C. (Hrsg.), Grundzüge des Energiewirtschaftsrechts, 3. Aufl., 2013, 134.

⁴⁰ Fried J. in: Schwintowski H. P., Scholz F., Schuler A. (Hrsg.), Handbuch Energierecht, 4. Auflage, Rn. 198.

⁴¹ იქვე.

ბირჟაზე ვაჭრობისგან განსხვავებით, ორმხრივი ხელშეკრულებების (OTC Contracts) საფუძველზე განხორციელებული ვაჭრობა ანონიმური არ არის (გარიგების მხარეები ცნობილია), ელექტროენერჯის ბაზრის მონაწილეები ტელეფონის, ფაქსიმილეს ან სხვა ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ვაჭრობენ და ამ დროს სპეციალური ვაჭრობისთვის განკუთვნილი გარემოს მოწყობა აუცილებელი არ არის.⁴² როგორც წესი, ორმხრივი ხელშეკრულებებით ვაჭრობა წარმართება შუამავლების (ბროკერების) მეშვეობით, რომლებიც წინასწარ განსაზღვრული პირობებით ან/და ფასით იდენტიფიცირებული მზა პროდუქტებით ვაჭრობენ და არ ეწევიან მხოლოდ დროის მიმდინარე მონაკვეთში წარმოშობილი თანხვდენილი მოთხოვნისა და მიწოდების მომსახურებას.⁴³ ბროკერის საქმიანობა გარიგების მხარის ან კომისიონერის (პირი, რომელიც საკუთარი სახელით, მაგრამ სხვის ხარჯზე მოქმედებს) საქმიანობისგან იმით განსხვავდება, რომ მისი ჩართულობა შუამავლობით შემოიფარგლება. ევროპის უდიდეს ენერჯის ბაზრებზე (მაგალითად, გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში) ელექტროენერჯით ვაჭრობა უპირატესად მიმდინარეობს არა ელექტროენერჯის ორგანიზებული ბაზრების (ბირჟების), არამედ გრძელვადიანი ორმხრივი ხელშეკრულებების მეშვეობით.⁴⁴

2.3.2. ბირჟაზე ვაჭრობა

ბირჟა არის სავაჭრო ადგილი, სადაც მიმდინარეობს როგორც ელექტროენერჯით (ფიზიკური მოცულობებით), ისე სხვა ფინანსური ინსტრუმენტებით ვაჭრობა.⁴⁵ ბირჟის ძირითადი ფუნქციაა, უზრუნველყოს ვაჭრობის სამართლიანად და წესების შესაბამისად წარმართვა, აგრეთვე ბირჟაზე ნავაჭრი პროდუქტების ფასებთან დაკავშირებული ინფორმაციის სათანადო ხელმისაწვდომობა.⁴⁶

2.3.3. ელექტროენერჯით მოვაჭრეები

ელექტროენერჯის ბაზარზე ვაჭრობის სხვადასხვა ფორმა გამოიყენება.⁴⁷ როგორც წესი, ელექტროენერჯის გამყიდველები არიან შესაბამისი უფლებამოსილებისა და გამოცდილების მქონე ენერჯეტიკული კომპანიები, თუმცა ელექტროენერჯეტიკის სექტორის სპეციფიკის გათვალისწინებით, ელექტროენერჯის გამყიდველებისგან განსხვავებით, ელექტროენერჯის მყიდველები შესაძლებელია იყვნენ, როგორც შუამავალი ენერჯეტიკული კომპანიები (ამ ელექტროენერჯის შემდგომი განაწილების მიზნით), ასევე საბოლოო მომხმარებლები.⁴⁸

⁴² Rademaekers R., Slingenberg A., Morsy S., Review and Analysis of EU Wholesale Energy Markets (Final Report), Rotterdam, 2008, 13.

⁴³ იქვე.

⁴⁴ Haucap J., Heimeshoff U., Energiekartellrecht, Kap. 1, Rn. 40.

⁴⁵ Rademaekers R., Slingenberg A., Morsy S., Review and Analysis of EU Wholesale Energy Markets (Final Report), Rotterdam, 2008, 12.

⁴⁶ იქვე.

⁴⁷ Nill-Theobald C., Theobald C. (Hrsg.), Grundzüge des Energiewirtschaftsrechts, 3. Aufl., 2013, 133.

⁴⁸ იქვე, 134.

3. საქართველოს ელექტროენერგეტიკული სექტორის ახლებური მონესრიგება

საქართველოში ელექტროენერგიით როგორც საცალო, ისე საბითუმო ვაჭრობასთან დაკავშირებული, ევროპულ მოდელთან მეტნაკლებად მიახლოებული წესები განსაზღვრული იყო „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონით და მის საფუძველზე საქართველოს ენერგეტიკის მინისტრის 2006 წლის 30 აგვისტოს №77 ბრძანებით დამტკიცებული „ელექტროენერგიის (სიმძლავრის) ბაზრის წესებით“. კერძოდ, ელექტროენერგიის ბაზრის ახალ მოდელზე გადასვლამდე მოქმედი კანონმდებლობა ელექტროენერგიით ვაჭრობასთან დაკავშირებით მოიცავდა (შესაბამისი ნორმატიული აქტების მოქმედების პერიოდის გათვალისწინებით, ნაწილობრივ დღესაც მოიცავს) ელექტროენერგიით (სიმძლავრით) საბითუმო ვაჭრობის, ელექტროენერგიის წარმოების, გადაცემის, დისპეტჩერიზაციის, ექსპორტის, რე-ექსპორტის, იმპორტის, ტრანზიტისა და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებს.⁴⁹ „ამ საქმიანობების სრულფასოვნად წარმართვას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ელექტროენერგეტიკული სექტორის გამართული და უსაფრთხო ფუნქციონირების თვალსაზრისით“.⁵⁰

საქართველოს მიერ ნაკისრი ვალდებულების შესრულების – ევროპულ სტანდარტებთან დაახლოების – უზრუნველსაყოფად აუცილებელი გახდა ელექტროენერგიის ბაზრის მომწესრიგებელი კანონმდებლობის გადამუშავება და განახლება. სწორედ ამ მიზნით შემუშავდა ახალი საკანონმდებლო პაკეტი, რომლის ნაწილიც ამოქმედებულია.

3.1. ელექტროენერგეტიკის სფეროში საქართველოს მიერ ნაკისრი საერთაშორისო ვალდებულებები

ევროპის კავშირი საკუთარი ენერგეტიკული წესების „ექსპორტიორია“ და მათი გავრცელების არეალმა შესაძლებელია ბევრი არანევერი სახელმწიფოც მოიცვას.⁵¹ საქართველომ ევროკავშირთან ასოცირების შესახებ შეთანხმების დადებითა და ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან შეერთებით საკუთარი კანონმდებლობის ევროპულთან ჰარმონიზაციის სამართლებრივი ვალდებულება იკისრა.⁵²

3.1.1. ასოცირების შესახებ შეთანხმება, ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება

2014 წლის 27 ივნისს ხელი მოეწერა „ერთი მხრივ, საქართველოსა და, მეორე მხრივ, ევროკავშირსა და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს

⁴⁹ განერელია ა., საჯარო მმართველობის სამართლებრივი საფუძვლები, სახელმძღვანელო, ხუბუა გ., ზომერმანი კ. (რედ.), თბ., 2016, 347, ველი 901.

⁵⁰ იქვე, ველი 902.

⁵¹ სამხარაძე ი., ენერგეტიკის სამართალი, როგორც აკადემიური დისციპლინა, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2 (58), 2018, 68-69.

⁵² იქვე.

შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებას“, ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების ჩათვლით.

ასოცირების შესახებ შეთანხმების მე-2 თავი განსაზღვრავს ენერგეტიკის სფეროში თანამშრომლობის ძირითად პრინციპებსა და მიზნებს, რომელთაგან საკვანძო მნიშვნელობისაა, უსაფრთხო, ეკოლოგიურად სუფთა და ხელმისაწვდომი ენერჯის უზრუნველყოფის საჭიროების გათვალისწინებით, ენერგეტიკული ბაზრების ინტეგრაცია და რეგულაციური დაახლოება.⁵³ შეთანხმების მიხედვით, თანამშრომლობა უნდა მოიცავდეს სხვადასხვა სფეროს, მათ შორის, ენერგეტიკულ სტრატეგიებსა და პოლიტიკას, კონკურენტული, გამჭვირვალე და ეფექტიანი ენერგეტიკული ბაზრის ჩამოყალიბებას, სადაც ევროპის კავშირის სტანდარტების შესაბამისად, მესამე პირებს მიეცემათ ქსელებისა და მომხმარებლების არადისკრიმინაციული ხელმისაწვდომობის შესაძლებლობა.⁵⁴ შეთანხმება ითვალისწინებს ენერგეტიკულ გაერთიანებაში საქართველოს განევრების თაობაზე სავალდებულო დათქმასაც.⁵⁵

ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება, რომელიც ასოცირების შესახებ შეთანხმების ნაწილია, მოიცავს, როგორც ენერგორესურსებით თავისუფალი ვაჭრობის, ისე თავისუფალი ტრანზიტის უზრუნველყოფის ვალდებულებებს.⁵⁶ ამდენად, საქართველო იმ ქვეყნებს განეკუთვნება (მათი რიცხვი მცირეა), რომლებთანაც ევროკავშირს თავისუფალი ვაჭრობის რეჟიმი აქვს.⁵⁷

3.1.2. ენერგეტიკული გაერთიანება

ენერგეტიკული გაერთიანება ენერგეტიკული პოლიტიკის საკითხებზე მომუშავე საერთაშორისო ორგანიზაციაა.⁵⁸ ეს არის ძირითადად ევროპის სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდებარე ქვეყნებისგან (დღეისთვის – 9 ქვეყნისგან) დაკომპლექტებული ჯგუფი, რომელიც ისწრაფვის ენერგეტიკის სექტორის მომწესრიგებელი კანონმდებლობის ევროპის კავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაციისკენ, რაც გულისხმობს ენერჯის ბაზრების (ელექტროენერჯის, ასევე ბუნებრივი გაზის ბაზრის) და თავისუფალი ვაჭრობის განვითარებას.⁵⁹

ენერგეტიკულ გაერთიანებაში საქართველო დამკვირვებლის სტატუსით 2007 წლიდან სარგებლობდა. 2016 წლის 14 ოქტომბერს სარაევოში, ენერგეტიკული გაერთიანების მინისტრთა საბჭოს მე-14 შეხვედრაზე ერთხმად დამტკიცდა ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელ-

⁵³ *კვერნაძე მ.*, ელექტროენერჯით ვაჭრობის კომერციულ-სამართლებრივი ასპექტები და მისი განვითარების პერსპექტივები საქართველოში, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2016, 43.

⁵⁴ იქვე.

⁵⁵ იქვე.

⁵⁶ იქვე, 44.

⁵⁷ *დევიძე ა.*, *მირიანაშვილი გ.*, ევროკავშირის სამართლის დამხმარე სახელმძღვანელო, თბ., 2019, 118.

⁵⁸ *კვერნაძე მ.*, ელექტროენერჯით ვაჭრობის კომერციულ-სამართლებრივი ასპექტები და მისი განვითარების პერსპექტივები საქართველოში, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2016, 43.

⁵⁹ USAID-ის ენერგეტიკული პროექტისა და სამინისტროს მიერ მომზადებული „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტის გავლენის შეფასების მოკლე მიმოხილვა, 2019, 1.

შეკრულებასთან საქართველოს შეერთება (შეერთების შეთანხმება). შესაბამისი ოქმი ძალაში შევიდა 2017 წლის 21 აპრილს საქართველოს პარლამენტის მიერ რატიფიცირების შემდეგ.

შეერთების შეთანხმება, თავისი არსით, არის დროის კონკრეტული მონაკვეთით შემოსაზღვრული განრიგი (გეგმა-გრაფიკი), რომელიც ევროპის კავშირის დირექტივებსა და გადაწყვეტილებებზე მიუთითებს. ევროპის კავშირის ენერგეტიკული საკანონმდებლო ბაზა, თავის მხრივ, რეგულირდება კარგად განვითარებული, იურიდიულად სავალდებულო დირექტივებითა და გადაწყვეტილებების სტრუქტურით.⁶⁰

ენერგეტიკული გაერთიანების უმთავრესი ამოცანაა „ენერგეტიკული გაერთიანების სადამფუძნებლო ქარტიის“ ხელშემკვრელ მხარეთა შორის ურთიერთობის მონესრიგება და შესასრულებლად სავალდებულო სამართლებრივი ჩარჩოს შექმნა, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა საკითხს, მათ შორის, ელექტროენერგეტიკის სფეროში ევროპის კავშირის სამართლებრივი აქტების კრებულის ენერგეტიკული თანამეგობრობის ქარტიით განსაზღვრული იმპლემენტაციის საკითხებს.⁶¹

ელექტროენერგეტიკის სფეროში ევროპის კავშირის სამართლებრივი აქტების კრებულს განეკუთვნება:

- ევროპარლამენტისა და საბჭოს 2009 წლის 13 ივლისის №2009/72/EC დირექტივა ელექტროენერჯის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ;

- ევროპარლამენტისა და საბჭოს 2009 წლის 13 ივლისის №714/2009/EC რეგულაცია ელექტროენერგეტიკის სფეროში ტრანსსასაზღვრო გაცვლისას (გადადინებისას) ქსელთან წვდომის პირობების შესახებ;⁶²

- ევროპარლამენტისა და საბჭოს 2006 წლის 18 იანვრის №2005/89/EC დირექტივა ელექტროენერჯის მიწოდებისა და ინფრასტრუქტურაში ინვესტირების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ.

აღსანიშნავია, რომ ევროპის კავშირის წევრობის პოტენციური კანდიდატი ქვეყნის მიერ ენერგეტიკული გაერთიანების შესაბამისი კანონმდებლობის განხორციელებისა და ამოქმედების დონე ევროპის კავშირში განეწინაურების თაობაზე მიმდინარე მოლაპარაკებებში გადამწყვეტია.⁶³ ამავდროულად, ხელშემკვრელი მხარეები კანონმდებლობასთან შესაბამისობას აფასებენ არა მხოლოდ კანონმდებლობის ტრანსპოზიციის საფუძველზე, არამედ მისი ეფექტიანი განხორციელებისა და ამოქმედების მიხედვით.⁶⁴

⁶⁰

იქვე.

⁶¹

კვერნაძე მ., ელექტროენერჯით ვაჭრობის კომერციულ-სამართლებრივი ასპექტები და მისი განვითარების პერსპექტივები საქართველოში, სამაგისტრო ნაშრომი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2016, 45.

⁶²

აღნიშნული რეგულაცია ჩანაცვლდა ევროპარლამენტისა და საბჭოს 2019 წლის 5 ივნისის (EU) 2019/943 რეგულაციით.

⁶³

ქოჩლაძე მ., გოჩიტაშვილი თ., ჭიაბრიშვილი ი., მაღრაძე ნ., კვარაცხელია თ., საქართველო და ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანება, 2015, 18.

⁶⁴

იქვე.

3.2. საქართველოს ელექტროენერგეტიკული სექტორის მომწესრიგებელი კანონმდებლობა

ენერგეტიკის სექტორის მომწესრიგებელი ახალი კანონმდებლობის შემოღება არსებულ ჩარჩოს უამრავი პრაქტიკული გამოწვევის წინაშე აყენებს და სამართლებრივი რეფორმის მიმართ სისტემურ მიდგომას მოითხოვს.⁶⁵ ამ მიზნით განსახილველია, თუ რა ნაბიჯები გადაიდგა საქართველოს კანონმდებლობის ევროპულთან დაახლოებისთვის.

3.2.1. ელექტროენერჯის ბაზრის მოდელის კონცეფცია (თავდაპირველი ვერსია)

ელექტროენერჯის ბაზარზე კონკურენციის განვითარებისთვის ყველა შესაბამის მომხმარებელს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, თავად შეარჩიოს ელექტროენერჯის მიმწოდებელი.⁶⁶ კონკურენციის წახალისებაზე, ანტიკარტელური, საბაზრო ეკონომიკისა და ინფორმაციის გამჭვირვალობის განმტკიცებაზე ორიენტირებული ევროპის ენერგეტიკული კანონმდებლობით განსაზღვრული ლიბერალური მოდელის დამკვიდრების, აგრეთვე მასთან ჰარმონიზაციის მიზნით შესაბამისი კანონმდებლობის სრულყოფისა და თანამედროვე რეალობისთვის მორგების მცდელობა საქართველოსთვის აბსოლუტური ნოვაციაა.⁶⁷

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების მინისტრის 2018 წლის 24 დეკემბრის №1-1/605 ბრძანებით დამტკიცდა „საქართველოს ელექტროენერჯის ბაზრის მოდელის კონცეფცია“ (შემდგომ – კონცეფცია), რომელიც საქართველოს ენერგეტიკული სექტორის რეფორმის განხორციელების პროცესის მხარდამჭერი სარეკომენდაციო ხასიათის დოკუმენტი იყო და რეფორმის პროცესში შესაბამისი საკანონმდებლო თუ კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების პროექტების მომზადებისას იქნებოდა გამოყენებული.⁶⁸

სამართლებრივად, კონცეფცია იყო საქართველოს ელექტროენერჯის ბაზრის ზოგადი სტრუქტურის, მოწყობისა და ფუნქციონირების შესახებ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს (შემდგომ – სამინისტრო) ხედვა და გამოყენებული იქნებოდა, როგორც გზამკვლევი დოკუმენტი, საქართველოს ელექტროენერჯის ორგანიზებული ბაზრის ჩამოყალიბებისა და შემდგომ გახსნისთვის.

კონცეფციის ძირეულ, სახელმძღვანელო პრინციპებს განეკუთვნებოდა, როგორც ელექტროენერჯის ორგანიზებულ ბაზრებზე – დღით ადრე, დღიურ და საბალანსო ბაზრებზე – ელექტროენერჯის ყიდვა-გაყიდვის, ისე ელექტროენერჯის ორგანიზებული ბაზრების გარეთ

⁶⁵ სამხარაძე ი., ენერგეტიკის სამართალი, როგორც აკადემიური დისციპლინა, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2 (58), 2018, 71.

⁶⁶ ქოჩლაძე მ., გოჩიტაშვილი თ., ჭიაბრიშვილი ი., მაღრაძე ნ., კვარაცხელია თ., საქართველო და ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანება, მწვანე ალტერნატივა, 2015, 26.

⁶⁷ სამხარაძე ი., ევროპის ენერგეტიკის სამართლის საგარეო ასპექტები და მისი ზეგავლენა ქართულ კანონმდებლობაზე, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2018, 250.

⁶⁸ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების მინისტრის 2018 წლის 24 დეკემბრის №1-1/605 ბრძანება „ელექტროენერჯის ბაზრის მოდელის კონცეფციის დამტკიცების შესახებ“.

ვაჭრობისას ორმხრივ საბითუმო ხელშეკრულებებში არარეგულირებული ფასის წარმოქმნის უზრუნველყოფა.

კონცეფციის მე-5 მუხლი ელექტროენერჯის ორგანიზებული ბაზრის ზოგად მახასიათებლებს განსაზღვრავს. ამ ნორმის თანახმად, ბაზრის მონაწილეებს ექნებათ შესაძლებლობა, ელექტროენერჯით (ან მასთან დაკავშირებული შესაბამისი ინსტრუმენტებით) ვაჭრობის მიზნით დადონ ხელშეკრულებები, როგორც ელექტროენერჯის ორგანიზებულ ბაზრებზე, ისე ორმხრივად, შეთანხმებული, თავისუფალი ფასის პირობებში, თუმცა ეს პროცესი ენერგეტიკული გაერთიანების სათანადო სამართლებრივი დებულებების შესაბამისად უნდა წარიმართოს. ნიშანდობლივია, რომ აღნიშნული ორმხრივი ხელშეკრულებები უნდა დაიდოს საბითუმო მყიდველებსა და გამყიდველებს შორის, შუამავლის გარეშე (ბაზრის გარეთ (Over the Counter (OTC))) და საბოლოო ანგარიშსწორებაც სწორედ ამ სუბიექტებს შორის უნდა განხორციელდეს. აქედან გამომდინარე, საქართველოში, ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზრის გარდა, უნდა შეიქმნას დღით ადრე, დღიური და საბალანსო ბაზრები.⁶⁹

კონცეფციის მე-6 მუხლის მიხედვით, ბაზრის მონაწილეებსა და ენერგეტიკულ ბირჟას შორის ურთიერთობები ხელშეკრულების სტანდარტული პირობებით უნდა მოწესრიგდეს, რაც ხელს შეუწყობს საქართველოში თვითრეგულირებადი რეჟიმის დამკვიდრებას.

3.2.1.1. დღით ადრე ბაზარი (Day Ahead Market)

კონცეფციის თანახმად, დღით ადრე ბაზარზე ელექტროენერჯით ვაჭრობა უნდა წარიმართოს შემდეგი დღის 24 საათისთვის საათობრივ ჭრილში წარდგენილი შეთავაზებების მეშვეობით. ამდენად, ელექტროენერჯის ყიდვა-გაყიდვის პროცესი ერთჯერადი ანონიმური აუქციონის ალგორითმის საფუძველზე უნდა მოწესრიგდეს. დღით ადრე ბაზარი მის მონაწილეებს შესთავაზებს ორგანიზებულ, ზღვრული ფასწარმოქმნის სტრუქტურას, რომელიც აღნიშნული შეთავაზებების წარდგენის შესაძლებლობას იძლევა.

3.2.1.2. დღიური ბაზარი (Intraday Market)

კონცეფციის მიხედვით, დღით ადრე ბაზარზე ვაჭრობისგან განსხვავებით, დღიურ ბაზარზე უნდა წარიმართოს განგრძობადი ვაჭრობა სავაჭრო საათების განმავლობაში, ავტომატურ რეჟიმში, შესატყვისი მოთხოვნების სავაჭრო სისტემაში რეგისტრაციის საფუძველზე. ბაზრის მონაწილეებს უფლება ექნებათ, მოილაპარაკონ ფინანსურ ხელშეკრულებებზე, რომლებიც ელექტროენერჯის ბაზრის წესებით განსაზღვრული მოთხოვნების შესაბამისად უნდა აღსრულდეს.

3.2.1.3. საბალანსო ბაზარი

კონცეფციაში განსაკუთრებით გამახვილებულია ყურადღება საბალანსო ბაზრის არსებობის აუცილებლობაზე. დოკუმენტის თანახმად, ქვეყანაში უნდა არსებობდეს საბალანსო ბა-

⁶⁹ ბოჭორიშვილი ე., ჩახვაშვილი მ., ელექტროენერჯის ბაზრის მიმოხილვა, თბ., 2019, 11.

ზარი და უბალანსობის მართვის მექანიზმი, რომელთა მიზანია ენერგეტიკული სისტემის დაბალანსების უზრუნველყოფა. ამავდროულად, უნდა განისაზღვროს ბაზრის იმ მონაწილეთა პასუხისმგებლობა, რომელთა მოქმედებამაც განაპირობა უბალანსობა.

3.2.1.4. ფინანსური ხელშეკრულება

ფინანსური ხელშეკრულება საქართველოს ელექტროენერგეტიკული სექტორისთვის სიახლეა. ის კონცეფციაში ამომწურავად განმარტებული არ არის, თუმცა, როგორც აღინიშნა, დოკუმენტის თანახმად, ბაზრის მონაწილეებს უფლება ექნებათ, თავისუფლად მოილაპარაკონ ფინანსურ ხელშეკრულებებზე. ფინანსურ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებული საკითხები ელექტროენერჯის ბაზრის წესებით უნდა მოწესრიგდეს.

3.2.1.5. გარდამავალი ეტაპი

როგორც აღინიშნა, ელექტროენერჯის ბაზრის მოდელი გარდამავალ ეტაპზეა. კონცეფციის მიხედვით, არსებული ბაზრის სტრუქტურის რეორგანიზაციის მიზანია, შექმნას რეგულირებული და დერეგულირებული სექტორების თანაარსებობის შესაძლებლობა. ამისთვის დაინიშნა სისტემების, პროცედურებისა და პროგრამული უზრუნველყოფის განვითარება და სატესტო რეჟიმში გაშვება.

კონცეფციის თანახმად, რეგულირებად სეგმენტში არაკვალიფიციური მომხმარებლისთვის მისაწოდებელი ელექტროენერჯის ფასი შესაბამისი ზღვრული სატარიფო განაკვეთით შეიზღუდება, ხოლო კონკურენტუნარიან სეგმენტში ვაჭრობა ორმხრივი ხელშეკრულებების საფუძველზე ან/და ელექტროენერჯის ორგანიზებულ ბაზრებზე წარიმართება.

კონცეფციის განახლებისა და ბევრად დეტალური დოკუმენტის მომზადების უფლებამოსილება საქართველოს მთავრობას მიენიჭა.⁷⁰

3.2.2. „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“ საქართველოს კანონი (ახალი კანონი)

საქართველოს პარლამენტმა 2019 წლის მაისში დაინიშნა „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“ საქართველოს კანონის (ახალი კანონის) პროექტის განხილვა, რომელიც უმეტესწილად იმეორებდა ევროპის ენერგეტიკული კანონმდებლობის ძირითად არსს და შეესაბამებოდა საქართველოს მიერ ენერგეტიკულ გაერთიანებაში განეწინაურებით ნაკისრ ვალდებულებებს.⁷¹ ამასთანავე, კანონპროექტი ითვალისწინებდა არსებული ენერჯის ბაზრის მნიშვნელოვან რეფორმას და მიზნად ისახავდა ელექტროენერჯის ბაზარზე სამართლიანი ფასების განმტკიცებითა და ინვესტორებისთვის სანდო და მიმზიდველი გარემოს შექმნით კონკურენტული და გამჭვირვალე ბაზრის ჩამოყალიბებას.⁷²

⁷⁰ ბოჭორიშვილი ე., ჩახვაშვილი მ., ელექტროენერჯის ბაზრის მიმოხილვა, თბ., 2019, 11.

⁷¹ იქვე, 9.

⁷² იქვე.

„ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“ საქართველოს კანონი (შემდგომ – ახალი კანონი) საქართველოს პარლამენტმა 2019 წლის 20 დეკემბერს მიიღო. იგი ადგენს ელექტროენერგეტიკის სექტორში წარმოების, გადაცემის, განაწილების, მიწოდებისა და ვაჭრობის ზოგად სამართლებრივ ჩარჩოს. ახალი კანონი ქმნის სამართლებრივ ჩარჩოს საქართველოს კანონმდებლობაში ენერგეტიკული გაერთიანების მოთხოვნათა მისაღებად და ასამოქმედებლად.⁷³ მისი მიზანია, უზრუნველყოს გამართული, გამჭვირვალე და კონკურენტული ელექტროენერგეტიკის ბაზრის შექმნის, გახსნის, განვითარებისა და ინტეგრირების ხელშეწყობა. ამასთანავე, ახალი კანონი აწესრიგებს კონკურენტული ელექტროენერჯის ბაზარზე თავისუფალ დაშვებასა და ელექტროენერჯით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

ელექტროენერჯით ვაჭრობისთვის უმნიშვნელოვანესია ახალი კანონის პირველი მუხლის მე-4 პუნქტის დათქმა, რომლის თანახმად, ამ კანონით შეიქმნა სამართლებრივი ჩარჩო საქართველოს კანონმდებლობაში ევროპის კავშირის შემდეგი სამართლებრივი აქტების მოთხოვნათა გასათვალისწინებლად და ასამოქმედებლად:

1) 2009 წლის 13 ივლისის №2009/72/EC დირექტივა ელექტროენერჯის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ, რომლითაც გაუქმდა დირექტივა №2003/54/EC;

2) 2009 წლის 13 ივლისის №714/2009(EC) რეგულაცია ელექტროენერჯის ტრანსსასაზღვრო გაცვლის სისტემებზე დაშვების პირობების შესახებ, რომლითაც გაუქმდა რეგულაცია (EC)№1228/2003;⁷⁴

3) 2006 წლის 18 იანვრის №2005/89/EC დირექტივა ელექტროენერჯის მიწოდებისა და ინფრასტრუქტურაში ინვესტიციების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ.

აღნიშნული სამართლებრივი აქტების მოთხოვნები საქართველოს კანონმდებლობაში გათვალისწინებული უნდა იქნეს და ამოქმედდეს ენერგეტიკული გაერთიანების მინისტრთა საბჭოს შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიხედვით და ენერგეტიკული გაერთიანების დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან საქართველოს შეერთების შესახებ ოქმის შესაბამისად.

3.2.2.1. სიახლე საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ კანონმდებლობაში

2019 წლის 20 დეკემბერს მიღებული ახალი კანონის ამოქმედებამდე მოქმედი „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონისგან⁷⁵ განსხვავებით, ახალ კანონში, როგორც საბითუმო, ისე საცალო ბაზარზე ელექტროენერჯით ვაჭრობის პროცესში ახალი მოთამაშეები გამოჩნდნენ.⁷⁶ ამ მხრივ განსაკუთრებით უნდა გამახვილდეს ყურადღება საბითუმო ბაზარზე ელექტროენერჯით მოვაჭრეების – მიმწოდებლის (ბოლო ალტერნატივის

⁷³ ინტერვიუ დავით ნარმანიასთან, ენერგორეფორმები 2020, Forbes Georgia, 2020, <https://forbes.ge/news/7833/energoreformebi2020?fbclid=IwAR0PkwK7x3N8p_LHgCel8YWGMraANLw_q_WgYuk9gyVh8gT4BrRk7THPgIQ> [16.07.2020].

⁷⁴ აღნიშნული რეგულაცია ჩანაცვლდა ევროპარლამენტისა და საბჭოს 2019 წლის 5 ივნისის (EU) 2019/943 რეგულაციით.

⁷⁵ საქართველოს კანონი „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ პარლამენტის უწყებანი, №33, 27/06/1997.

⁷⁶ იხ. *პოჭორიშვილი ე., ჩახვაშვილი მ.*, ელექტროენერჯის ბაზრის მიმოხილვა, თბ., 2019, 10.

მიმნოდებლისა და უნივერსალური მომსახურების მიმნოდებლის) და ტრეიდერის – სტატუსებსა და ფუნქციებზე.

3.2.2.1.1. ტრეიდერი

ტრეიდერი არის საბითუმო ბაზრის მონაწილე, რომელიც ელექტროენერჯით ვაჭრობს.⁷⁷ ტრეიდერი საქმიანობას ახორციელებს ელექტროენერჯის საქართველოს ტერიტორიაზე ყიდვა-გაყიდვის ან საქართველოს ფარგლების გარეთ გაყიდვის მიზნით, საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის (შემდგომ – კომისია) მიერ დამტკიცებული ელექტროენერჯის ბაზრის წესებით დადგენილი წესის საფუძველზე.

აღსანიშნავია, რომ ტრეიდერი სარგებლობს როგორც, ზოგადად, მომხმარებლის⁷⁸, ისე, დამატებით, არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლის⁷⁹ სტატუსით. ახალი კანონი ტრეიდერებად არ მიიჩნევს სისტემის ოპერატორსა⁸⁰ და მცირე სანარმოს.⁸¹

ტრეიდერის საქმიანობა, რომელიც კომისიის მიერ ლიცენზიის გაცემას არ საჭიროებს⁸², შეიძლება შეითავსონ მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურმა და ელექტროენერჯეტიკულმა სანარმომ, თუმცა ამისთვის ისინი ვალდებული არიან, ახალი კანონის მოთხოვნათა დაცვით, დადგენილი წესით შეატყობინონ კომისიას ამ გადაწყვეტილების შესახებ⁸³ (იხ. ახალი კანონის მე-11 მუხლის მე-4 პუნქტი). კომისია ანარმოებს ტრეიდერების რეესტრს. ამ პირთა შესახებ მონაცემები საკონტაქტო ინფორმაციასთან ერთად ქვეყნდება აღნიშნული ორგანოს ოფიციალურ ვებგვერდზე.⁸⁴

ახალი კანონი პირდაპირ არ განსაზღვრავს, ვინ შეიძლება იყოს ტრეიდერის ელექტროენერჯით უზრუნველყოფის წყარო. ეს, რა თქმა უნდა, არ ეხება ისეთ შემთხვევას, როდესაც ტრეიდერი თავად არის ელექტროენერჯის მწარმოებელი. ივარაუდება, რომ ტრეიდერი ელექტროენერჯიას ელექტროენერჯის ორგანიზებულ ბაზარზე ყიდულობს.

⁷⁷ იქვე. იხ. საქართველოს კანონი „ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, 124-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

⁷⁸ მომხმარებლად მიიჩნევა პირი, რომელიც ყიდულობს ელექტროენერჯიას ელექტროენერჯის საბოლოო მომხმარებლის, ტრეიდერის ან ენერჯეტიკული სანარმოს სტატუსით. იხ. საქართველოს კანონი „ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, მე-3 მუხლის „ტ“ ქვეპუნქტი.

⁷⁹ არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლის სტატუსით სარგებლობენ პირები, რომლებიც ელექტროენერჯიას ყიდულობენ არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლისთვის, მათ შორის, სანარმოები და ტრეიდერები. იხ. იქვე, მე-3 მუხლის „ჰ“⁴⁸ ქვეპუნქტი.

⁸⁰ ელექტროენერჯეტიკის სექტორში სისტემის ოპერატორებად მიიჩნევიან ელექტროენერჯის გადამცემი სისტემის ოპერატორი და ელექტროენერჯის გამანაწილებელი სისტემის ოპერატორი. იხ. იქვე, მე-3 მუხლის „ჰ“⁶⁶ ქვეპუნქტი.

⁸¹ მცირე სანარმო არის არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებელი, რომლის დასაქმებულთა რიცხვი, წლიური ბრუნვა, ბუღალტრული ბალანსი ან/და სხვა მაჩვენებელი არ აღემატება საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრულ ოდენობას. იხ. იქვე, მე-3 მუხლის „ჰ“⁶⁰ ქვეპუნქტი.

⁸² იქვე, მე-11 მუხლის მე-4 პუნქტი.

⁸³ შეტყობინებისთვის დადგენილ მოთხოვნებსა და შესაბამის პირობებთან დაკავშირებით იხ. იქვე, 102-ე მუხლი.

⁸⁴ იქვე, 102-ე მუხლის მე-6 პუნქტი.

3.2.2.1.2. ელექტროენერჯის მიწოდება

ელექტროენერჯის მიწოდებლად მიიჩნევა ელექტროენერგეტიკული საწარმო, რომელიც ელექტროენერჯის საბოლოო მომხმარებელს⁸⁵ აწვდის.⁸⁶ ამდენად, ელექტროენერჯის მიწოდებლის სტატუსით სარგებლობს მხოლოდ აღნიშნული პირი და ისიც – საბოლოო მომხმარებლის (მათ შორის, მოსახლეობის⁸⁷) ელექტროენერჯით უზრუნველსაყოფად.

აღსანიშნავია, რომ ახალ კანონში „ელექტროენერჯის მიწოდებელი“ მხოლოდ „ტერმინთა განმარტებაში“, კერძოდ, მე-3 მუხლის „ჰ“⁴ ქვეპუნქტში განისაზღვრა, სხვაგან კი ზოგადი ტერმინი – „მიწოდებელი“ – გამოიყენება, თუმცა ვინაიდან ახალი კანონი ითვალისწინებს როგორც ელექტროენერჯის, ისე ბუნებრივი გაზის მიწოდების შემთხვევებს, ნორმის ტელეოლოგიური განმარტების გათვალისწინებით, „მიწოდებელი“, შესაბამისი კონტექსტიდან გამომდინარე, უნდა იქნეს მიჩნეული ელექტროენერჯის ან ბუნებრივი გაზის მიწოდებლად. სამართლებრივი ტექნიკის თვალსაზრისით, კანონში ტერმინის განმარტების (მისთვის შესაბამისი მნიშვნელობის მინიჭების) მიზანია შემდგომ მისი ამ მნიშვნელობით გამოყენება, ხოლო თუ კანონში ტერმინი არ გამოიყენება, მისთვის რაიმე მნიშვნელობის მინიჭება გაუმართლებელია.

ახალი კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული გამონაკლისების გარდა, მიწოდებელი უზრუნველყოფს ელექტროენერჯით მომხმარებლის არარეგულირებული, საბაზრო ფასით მომარაგებას მათ შორის დადებული მიწოდების ხელშეკრულების საფუძველზე, თავად მიწოდებელი კი ელექტროენერჯის ორმხრივი ხელშეკრულების საფუძველზე ან ორგანიზებულ ბაზარზე ყიდულობს.

3.2.2.1.3. საჯარო მომსახურების განვითარების სახით ელექტროენერჯის მიწოდება

ახალი კანონის ამოცანაა, ელექტროენერგეტიკის სექტორში საბოლოო მომხმარებლის ინტერესების დაცვის მიზნით განსაზღვროს საჯარო მომსახურების ვალდებულების შესრულების პირობები.⁸⁸ საჯარო მომსახურების ვალდებულება⁸⁹ გულისხმობს ელექტროენერგეტიკული საწარმოსთვის დაკისრებულ ვალდებულებას, საერთო ეკონომიკური ინტერესების გათვა-

⁸⁵ საბოლოო მომხმარებელი არის პირი, რომელიც საკუთარი მოხმარებისთვის ყიდულობს ელექტროენერჯის (იხ. საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, მე-3 მუხლის „ჰ“¹³ ქვეპუნქტი). ამდენად, საბოლოო მომხმარებლად მიიჩნევა: 1) კვალიფიციური მომხმარებელი, რომელიც უფლებამოსილია იყიდოს ელექტროენერჯია მის მიერ არჩეული მიწოდებლისგან ან ორგანიზებულ ბაზარზე, მიწოდების ან ბაზრის წესების შესაბამისად (იქვე, მე-3 მუხლის „ჰ“⁹ ქვეპუნქტი). ყველა საბოლოო მომხმარებელი უფლებამოსილია დარეგისტრირდეს კვალიფიციურ მომხმარებლად. ამასთანავე, საბოლოო მომხმარებლის კვალიფიციურ მომხმარებლად სავალდებულო წესით ჩათვლისა და რეგისტრაციის პირობების (შესაბამისი კრიტერიუმებისა და ვადების) განსაზღვრის უფლებამოსილება აქვს საქართველოს მთავრობას (იქვე, 166-ე მუხლის პირველი და მე-2 პუნქტები); 2) საყოფაცხოვრებო მომხმარებელი, რომელიც ყიდულობს ელექტროენერჯის საკუთარი, საყოფაცხოვრებო მოხმარებისთვის, რაც არ მოიცავს კომერციულ ან პროფესიულ საქმიანობას (იქვე, მე-3 მუხლის „ჰ“¹⁸ ქვეპუნქტი).

⁸⁶ იქვე, მე-3 მუხლის „ჰ“⁴ ქვეპუნქტი.

⁸⁷ იხ. *ბოჭორიშვილი ე., ჩახვაშვილი მ.*, ელექტროენერჯის ბაზრის მიმოხილვა, თბ., 2019, 10.

⁸⁸ იხ. საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, მე-2 მუხლის „ვ“⁵ ქვეპუნქტი.

⁸⁹ საჯარო მომსახურების ვალდებულება საჯარო სამართლებრივი უფლებამოსილების განხორციელებად არ მიიჩნევა და მხოლოდ დროებითი ღონისძიებაა, იხ. იქვე, მე-3 მუხლის „ჰ“⁵⁵ ქვეპუნქტი.

ლისნინებით, უზრუნველყოს იმ მომსახურების განევა, რომელიც შესაძლებელია უკავშირდებოდეს უსაფრთხოებას (მინოდების უსაფრთხოების ჩათვლით), უწყვეტობას, ხარისხს ან ფასს, გარემოს დაცვას. ამავდროულად, ეს ვალდებულება უნდა იყოს არადისკრიმინაციული და იმაზე მეტად არ უნდა ზღუდავდეს კონკურენციას, ვიდრე ეს აუცილებელია საჯარო მომსახურების გასანევადა.⁹⁰ შესაბამის კომპეტენტურ ორგანოებთან, კომისიასთან და ენერგეტიკული გაერთიანების სამდივნოსთან კონსულტაციის საფუძველზე საჯარო მომსახურების ვალდებულების დაკისრების, აგრეთვე ამ მომსახურების მიმღებ პირთა განსაზღვრის უფლებამოსილება საქართველოს მთავრობას აქვს მინიჭებული.⁹¹

კომისია ზედამხედველობს საჯარო მომსახურების განევისა და საჯარო მომსახურების ვალდებულების ხარისხიან შესრულებას.⁹² ამასთანავე, ეს ორგანო უფლებამოსილია დაადგინოს ტარიფი საჯარო მომსახურების ვალდებულების შესრულებისთვის.⁹³

საჯარო მომსახურების განევის სახით ელექტროენერჯის მიწოდება ხორციელდება როგორც უნივერსალური მომსახურების, ისე ბოლო ალტერნატივის მიწოდების სახით.

3.2.2.1.3.1. უნივერსალური მომსახურება

უნივერსალური მომსახურების ფარგლებში საყოფაცხოვრებო მომხმარებლები და მცირე საწარმოები უფლებამოსილი არიან ელექტროენერჯია უნივერსალური მომსახურების მიწოდებისგან იყიდონ.⁹⁴ ამ შემთხვევაში ჩნდება კითხვა: რატომ არის მცირე საწარმო უფლებამოსილი, მიიღოს ეს მომსახურება, და რატომ არ არის ასეთი შესაძლებლობა ახალი კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული, მაგალითად, კვალიფიციური მომხმარებლისთვის? აღნიშნულ მოსაზრებას ისიც ამყარებს, რომ უნივერსალური მომსახურების მიწოდებელი უზრუნველყოფს საჯარო მომსახურების განევის სახით ელექტროენერჯის კანონმდებლობით განსაზღვრული საბოლოო მომხმარებლებისთვის მიწოდებას და იღებს ზომებს მათთვის ყველაზე მისაღები ფასების დადგენის მიზნით.⁹⁵

3.2.2.1.3.2. ბოლო ალტერნატივის მიწოდება

ბოლო ალტერნატივის მიწოდება ხორციელდება მაშინ, როდესაც ელექტროენერჯის მიწოდების მიერ საბაზრო საქმიანობის გეგმურად ან არაგეგმურად შეწყვეტის ან ვალდებულების უხეშად დარღვევის გამო საბოლოო მომხმარებელი მისგან ელექტროენერჯიას ვერ იღებს და საბოლოო მომხმარებლის ელექტროენერჯით მომარაგებას ბოლო ალტერნატივის მიწოდებელი უზრუნველყოფს. ბოლო ალტერნატივის მიწოდებელსა და საბოლოო მომხმარებელს შორის მიწოდების ხელშეკრულება დადებულია ითვლება მომხმარებლისთვის ელექტროენერ-

⁹⁰ იქვე, მე-3 მუხლის „ჰ⁵⁵“ ქვეპუნქტი.
⁹¹ იქვე, მე-9 მუხლის მე-2 და მე-5 პუნქტები.
⁹² იქვე, 29-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ა.თ“ ქვეპუნქტი.
⁹³ იქვე, მე-9 მუხლის მე-6 პუნქტი.
⁹⁴ იქვე, 108-ე მუხლის პირველი პუნქტი.
⁹⁵ იქვე, 108-ე მუხლის მე-8 პუნქტის „ა“ და „დ“ ქვეპუნქტები.

გის მიწოდების დაწყების დღიდან. ეს პირობა არ არის დამოკიდებული იმაზე, არსებობდა თუ არა მომხმარებლის შესაბამისი მოთხოვნა.

აღსანიშნავია, რომ ბოლო ალტერნატივის მიწოდების ვადა განუსაზღვრელი არ არის. ბოლო ალტერნატივის მიწოდების განხორციელება შესაძლებელია არაუმეტეს 3 კალენდარული თვის განმავლობაში. თუ საბოლოო მომხმარებელი ამ ვადაში არ/ვერ დადებს შესაბამის ხელშეკრულებას ახალ მიმწოდებელთან, მას შეუწყდება ელექტროენერჯის მიწოდება.

ბოლო ალტერნატივის მიწოდების ტარიფს ადგენს კომისია გამჭვირვალე და არადისკრიმინაციული გზით, თუმცა კომისიამ უნდა უზრუნველყოს, რომ ეს ტარიფი აღემატებოდეს მომხმარებელთა იმავე კატეგორიისთვის ჩვეულებრივ პირობებში მიწოდებული ელექტროენერჯის საშუალო საბაზრო ფასს.

ბოლო ალტერნატივის მიმწოდებელს შეარჩევს საქართველოს მთავრობა ღია ტენდერის მეშვეობით. დასაშვებია, რომ ბოლო ალტერნატივის მიმწოდებელი იყოს უნივერსალური მომსახურების მიმწოდებელი. საქართველოს მთავრობა, ტენდერის პირობების სხვა მოთხოვნებთან ერთად, განსაზღვრავს ბოლო ალტერნატივის მიმწოდებლის ავტორიზაციის ვადას, რომელიც არ უნდა აღემატებოდეს 5 წელს. თუ ტენდერი არ შედგა, საქართველოს მთავრობა უფლებამოსილია ბოლო ალტერნატივის მიმწოდებლად ტენდერის ჩატარების გარეშე დაასახელოს სამინისტროს მიერ წარდგენილი ენერგეტიკული სანარმო.

ბოლო ალტერნატივის მიწოდებასთან დაკავშირებული დამატებითი საკითხები კომისიის მიერ დამტკიცებული ბოლო ალტერნატივის მიწოდების წესებით წესრიგდება.

3.2.2.2. ელექტროენერჯის ბაზრის ფუნქციონირება

ენერჯის ბაზრების წარმოშობის საფუძველი იყო ინდუსტრიალიზაციის პროცესის სწრაფი განვითარება, რადგან სწორედ ამ პროცესის დინამიკის პარალელურად იზრდებოდა ენერჯის მოთხოვნისა და მოხმარების ტემპები.⁹⁶ ელექტროენერჯის ბაზარი (ისევე, როგორც, ზოგადად, ენერჯის ბაზარი) უდავოდ განსაკუთრებული ყურადღების ცენტრშია, რადგან აქ ერთმანეთს კვეთს 2 თვისებრივად განსხვავებული საბაზრო სფერო, რომლებიც, თავის მხრივ, საოპერაციო პროცესში სხვადასხვა ხარისხით მონაწილეობენ და განსხვავებულ წესებსა და პრინციპებს ეფუძნებიან (ენერგეტიკის დარგი და ფინანსური ბაზარი).⁹⁷

3.2.2.2.1. ელექტროენერჯის ბაზარი

ელექტროენერჯის ბაზარი არის ელექტროენერჯითა და დამხმარე მომსახურებით ვაჭრობისთვის კანონმდებლობით განსაზღვრული პირობების შესაბამისად ორგანიზებული ბაზარი.

ელექტროენერჯის ბაზარი მოიცავს ორგანიზებულ ბაზარს (ელექტროენერჯის დღით ადრე ბაზარი, ელექტროენერჯის დღიური ბაზარი, ელექტროენერჯის საბალანსო ბაზარი) და

⁹⁶ Hufendiek K. in: Schwintowski H. P., Scholz F., Schuler A. (Hrsg.), Handbuch Energierecht, 4. Aufl., Rn. 103.

⁹⁷ Du Buisson J., Dessau C. in: Zenke I., Schäfer R. (Hrsg.), Energiehandel in Europa, 2012, Rn. 3.

ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზარს.⁹⁸ ამრიგად, ელექტროენერჯით ვაჭრობისთვის შექმნილი ბაზარი გულისხმობს როგორც ორგანიზებულ ბაზარს, ისე ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზარს. აღსანიშნავია, რომ ელექტროენერჯით ვაჭრობისთვის ელექტროენერჯის ბაზრის ორგანიზება წესრიგდება არა ახალი კანონით, არამედ ელექტროენერჯის ბაზრის წესებით.⁹⁹

ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზარი (ბაზარი ე. წ. დახლის მიღმა ვაჭრობისთვის) ორგანიზებული ბაზრებისგან დამოუკიდებლად არსებობს. ენერგეტიკული გაერთიანების სახელმძღვანელო დოკუმენტში ყურადღება გამახვილებულია იმ ფაქტზე, რომ ორმხრივი ხელშეკრულებებით ვაჭრობას მნიშვნელოვანი ფუნქცია აკისრია და, შესაბამისად, ორგანიზებული ბაზრების სტრუქტურების დანერგვამ, ხანმოკლე პერსპექტივაში, არ უნდა შეცვალოს ორმხრივი ხელშეკრულებებით ვაჭრობის შესაძლებლობა.¹⁰⁰ ელექტროენერჯის ბაზრის მონაწილეთა უფლება, ორმხრივი ხელშეკრულების საფუძველზე შეუზღუდავად ივაჭრონ ელექტროენერჯით, უნდა შენარჩუნდეს, როგორც ორგანიზებული ბაზრის ალტერნატიული საშუალება.¹⁰¹ ამ მოსაზრებას ნაწილობრივ ამყარებს საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების მინისტრის 2018 წლის 24 დეკემბრის №1-1/605 ბრძანებით დამტკიცებული კონცეფციით გათვალისწინებული ნორმა, რომლის თანახმად, როგორც აღინიშნა, ამ კონცეფციის სახელმძღვანელო პრინციპია ბაზრის მონაწილეთა შორის ელექტროენერჯის ორგანიზებული ბაზრის გარეთ ვაჭრობისას ორმხრივ საბითუმო ხელშეკრულებებში არარეგულირებული ფასწარმოქმნის შესაძლებლობის განმტკიცება.¹⁰² ამდენად, ელექტროენერჯის ბაზარი მოიცავს ორგანიზებულ ბაზარს და ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზარს. ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზარი ორგანიზებულ ბაზართან ერთად ან მისგან დამოუკიდებლად ფუნქციონირებს.

ახალ კანონში „ელექტროენერჯის ბაზრის“ მნიშვნელობის განსაზღვრასთან დაკავშირებით არაერთი ხარვეზია. „ტერმინთა განმარტებაში“, კერძოდ, მე-3 მუხლის „ჰ“ ქვეპუნქტში „ელექტროენერჯის ბაზარი“ განმარტებულია, როგორც „ორგანიზებული ბაზარი ... ან/და ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზარი“, რაც, თავის მხრივ, მხოლოდ საბითუმო ბაზარს გულისხმობს. ამავე კანონის 120-ე მუხლის პირველ პუნქტში კი აღნიშნულია, რომ „ელექტროენერჯის ბაზარი მოიცავს ელექტროენერჯის საცალო და საბითუმო ბაზრებს“. ამრიგად, „ტერმინთა განმარტებაში“ მოყვანილი „ელექტროენერჯის ბაზრის“ მნიშვნელობა განსხვავდება ამავე კანონში მოცემული ელექტროენერჯის ბაზრის მნიშვნელობისგან.

3.2.2.2.1.1. ელექტროენერჯის საცალო ბაზარი

ელექტროენერჯის საცალო ბაზარზე შესაბამისი სავაჭრო ოპერაციები საბოლოო მომხმარებელსა და მიმწოდებელს შორის მიმდინარეობს. ამდენად, საბოლოო მომხმარებელი (მათ

⁹⁸ იხ. საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, მე-3 მუხლის „ჰ“ ქვეპუნქტი.

⁹⁹ იქვე, 121-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

¹⁰⁰ Energy Community, Policy Guidelines on the Promotion of Organised Electricity Markets in the Contracting Parties, PG 03 / 2015 / 24 September 2015, 7.

¹⁰¹ იქვე.

¹⁰² იხ. კონცეფციის მე-3 მუხლის „ე“ ქვეპუნქტი.

შორის, მსხვილი მომხმარებელი) ელექტროენერგიას მის მიერ შერჩეულ მიმწოდებელთან დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე ყიდულობს.¹⁰³

3.2.2.2.1.2. ელექტროენერგიის საბითუმო ბაზარი

ელექტროენერგიის საცალო ბაზარზე ვაჭრობისგან განსხვავებით, ახალი კანონი არ ადგენს, როგორ წარიმართება ვაჭრობა ელექტროენერგიის საბითუმო ბაზარზე. ამ ბაზრის ორგანიზების წესის შემუშავების ვალდებულებას ის საქართველოს მთავრობას აკისრებს. ამ მიზნით ელექტროენერგიის საბითუმო ბაზრის სეგმენტები საქართველოს მთავრობის მიერ დამტკიცებული ელექტროენერგიის ბაზრის მოდელის კონცეფციით უნდა მოწესრიგდეს. ელექტროენერგიის ბაზრის მოდელის კონცეფცია (ახალი კონცეფცია) 2020 წლის 16 აპრილს დამტკიცდა.

რაც შეეხება ელექტროენერგიის ორგანიზებული ბაზრების სეგმენტების ორგანიზებას, მისი უზრუნველყოფის ვალდებულება აკისრია ელექტროენერგიის ბაზრის ოპერატორს, რომელიც ამ საქმიანობას ახალი კანონითა და ელექტროენერგიის ბაზრის წესებით მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში, ელექტროენერგიის ბაზრის მოდელის კონცეფციის შესაბამისად ახორციელებს.¹⁰⁴

3.2.2.2.2. ელექტროენერგიის ბაზრის მონაწილეები

ელექტროენერგეტიკულ სანარმოებსა და სხვა იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს აქვთ შესაძლებლობა, ელექტროენერგიის ყიდვა-გაყიდვის მიზნით მოიპოვონ ელექტროენერგიის ბაზრის მონაწილის სტატუსი. ამასთანავე, ამ სტატუსის მოსაპოვებლად მათ უნდა დააკმაყოფილონ ახალი კანონითა და ელექტროენერგიის ბაზრის წესებით განსაზღვრული პირობები. ამ წესებით წესრიგდება ელექტროენერგიის ბაზრის მონაწილეთა შორის დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე წარმოშობილ უფლება-მოვალეობათა განხორციელების ფარგლებიც.

ელექტროენერგიის ბაზრის ყველა მონაწილეს ეძლევა შესაძლებლობა, ახალი კანონითა და ელექტროენერგიის ბაზრის წესებით განსაზღვრული მოთხოვნების დაცვით ივაჭროს ელექტროენერგიის ორგანიზებულ ბაზარზე.

ელექტროენერგიის კონკრეტული მიზნით შესყიდვის ვალდებულების განხორციელებისას და ახალი კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში შესაძლებელია შესაბამისი პირები იყვნენ ელექტროენერგიის ბაზრის სპეციალური მონაწილეები, თუმცა მათი სპეციალური მახასიათებლები დამატებით ელექტროენერგიის ბაზრის წესებით განისაზღვრება.

3.2.2.2.3. ელექტროენერგიის ბაზრის გახსნა

ელექტროენერგიის ბაზრების ლიბერალიზაციის პროცესში, შესაბამისი დირექტივების აღსრულების სირთულის გათვალისწინებით, ევროპის ქვეყნებმა, მათი ბაზრების სტრუქტურულ-

¹⁰³ იხ. ელექტროენერგიის ბაზრის მოდელის კონცეფციის (ახალი კონცეფციის) მე-7 მუხლი.

¹⁰⁴ იხ. საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, 121-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

ბიდან გამომდინარე, სხვადასხვა მიდგომას მიმართეს და გარკვეული გამონაკლისები დაუშვეს.¹⁰⁵ საქართველოში, პასუხისმგებელ პირთა გადანაცვლებით, ელექტროენერჯის ბაზრის ერთბაშად გახსნის შესაძლებლობა არ განხილულა. გენერაციის ობიექტებს მიეცათ შესაძლებლობა, კომისიის მიერ დადგენილ ფასად ევაჭრათ ე. წ. რეგულირებულ ბაზარზე, რომლის მოცულობა და ზომები მუდმივად შემცირდება. მომავალში ისინი ვაჭრობას გააგრძელებენ როგორც დღით ადრე და დღიურ ბაზრებზე, ისე ორმხრივი ხელშეკრულებების საფუძველზე.¹⁰⁶

2020 წელი საქართველოს ელექტროენერჯის ბაზრის სრული მოდერნიზების კუთხით რეფორმირების პირველი წელია.¹⁰⁷ როგორც აღინიშნა, კონკურენციის განვითარებისთვის ელექტროენერჯის ბაზარზე ყველა შესაბამის მომხმარებელს უნდა მიეცეს ელექტროენერჯის მიმწოდებლის თავისუფლად არჩევის შესაძლებლობა.¹⁰⁸ თუმცა, როგორც აღინიშნა, პირველ ეტაპზე ელექტროენერჯის ბაზარი ნაწილობრივ გაიხსნება, რადგან, ევროპის ქვეყნების პრაქტიკის გათვალისწინებით, კონკურენციის უზრუნველსაყოფად მის სრულ გახსნას სულ მცირე 5 წელი დასჭირდება.¹⁰⁹

3.2.2.2.4. ელექტროენერჯის ბაზრის გახსნის საკანონმდებლო მონესრიგება

კვალიფიციური მომხმარებელი უფლებამოსილია თავისუფლად აირჩიოს და შემდგომ, სურვილის შემთხვევაში, შეიცვალოს ელექტროენერჯის მიმწოდებელი.¹¹⁰ ეს ნორმა უპირობოდ პირველი და უმნიშვნელოვანესი მანიშნებელია იმისა, რომ საქართველოს ელექტროენერჯის ბაზარი თვისებრივად ახალ ეტაპზე გადავიდა. აღნიშნული ნორმა შეიძლება ელექტროენერჯით ვაჭრობის სფეროში მოვლენათა მრავალი საინტერესო და ამავდროულად, ზოგ შემთხვევაში, არაპროგნოზირებადი სცენარით განვითარების წინაპირობა გახდეს. თუ ახალი კანონის ამოქმედებამდე ელექტროენერჯის საცალო მომხმარებელი შესაძლოა რეალურად არც ფლობდა ინფორმაციას იმის შესახებ, თუ რა სტატუსი და ფუნქციები ჰქონდა ელექტროენერჯის მიმწოდებელს (იმ დროს – განაწილების ლიცენზიატს)¹¹¹, ახალი კანონი სწორედ მომხმარებელს „აკისრებს ტვირთს“, თავად მოიძიოს და სიფრთხილით შეარჩიოს ელექტროენერჯის მიმწოდებელი, რომელიც მას სათანადო მომსახურებას გაუწევს.

¹⁰⁵ ქოჩლაძე მ., გოჩიტაშვილი თ., ჭიაბრიშვილი ი., მალრაძე ნ., კვარაცხელია თ., საქართველო და ევროპის ენერჯეტიკული გაერთიანება, 2015, 24.

¹⁰⁶ ინტერვიუ ირინა მილორავასთან, ენერჯეტიკული ბირჟის მომავალი და საჭიროება საქართველოში, ჯალალონია დ., 2019, <<https://bm.ge/ka/article/energetikuli-birjis-momavali-da-sachiroeba-saqartveloshi--interview-irina-miloravastan-/45341>> [16.07.2020].

¹⁰⁷ ინტერვიუ დავით ნარმანიასთან, ენერგორეფორმები 2020, Forbes Georgia, 2020, <https://forbes.ge/news/7833/energoreformebi2020?fbclid=IwAR0PkwK7x3N8p_LHgCel8YWGMraANLw_q_WgYuk9gyVh8gT4BrRk7THPgIQ> [16.07.2020].

¹⁰⁸ ქოჩლაძე მ., გოჩიტაშვილი თ., ჭიაბრიშვილი ი., მალრაძე ნ., კვარაცხელია თ., საქართველო და ევროპის ენერჯეტიკული გაერთიანება, 2015, 26.

¹⁰⁹ ინტერვიუ დავით ნარმანიასთან, ენერგორეფორმები 2020, Forbes Georgia, 2020, <https://forbes.ge/news/7833/energoreformebi2020?fbclid=IwAR0PkwK7x3N8p_LHgCel8YWGMraANLw_q_WgYuk9gyVh8gT4BrRk7THPgIQ> [16.07.2020].

¹¹⁰ იხ. საქართველოს კანონი „ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, 114-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

¹¹¹ განერელია ა., საჯარო მმართველობის სამართლებრივი საფუძვლები, სახელმძღვანელო, ხუბუა გ., ზომერმანი კ. (რედ.), თბ., 2016, 360, ველი 955.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ელექტროენერჯის ბაზრის ლიბერალიზაციის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობა კონკურენციის კანონმდებლობის ეფექტიანი აღსრულებაა. როგორც ცნობილია, კონკურენციის სამართლის მიზანია საქართველოში ბაზრის ლიბერალიზაციის, თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის ხელშეწყობა.¹¹² სამართლის ეს დარგი ადგენს, როგორც კონკურენციის შემზღვეველი შეთანხმებების (Anticompetitive Agreements), ისე დომინანტი ეკონომიკური აგენტის მიერ საბაზრო ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებისა და ეფექტიანი ეკონომიკური კონკურენციის შემზღვეველი კონცენტრაციების ამკრძალავ დებულებებს.¹¹³ ამ მიზნით ახალი კანონი ითვალისწინებს ნორმას, რომლის თანახმად, კომისია ელექტროენერჯის ბაზრის გამართული ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად საჭიროების შემთხვევაში განსაზღვრავს აუცილებელ და პროპორციულ ღონისძიებებს, რათა წაახალისოს ბაზარზე ეფექტიანი ეკონომიკური კონკურენციის განვითარება.¹¹⁴

3.2.2.4.1. ელექტროენერჯის ბაზარზე კონკურენციის მნიშვნელობა

ეფექტიანი კონკურენცია¹¹⁵ განაპირობებს საზოგადოებაში არსებული რესურსების ეფექტიან განაწილებას და წარმოების ეფექტიანობას, რაც მომხმარებელთა კეთილდღეობის ზრდის უპირობო გარანტიაა.¹¹⁶ ელექტროენერჯის ბაზარზე ეფექტიანი კონკურენციის არსებობისა და განვითარებისთვის სათანადო პირობების შექმნის უზრუნველყოფის ვალდებულება აკისრია კომისიას, რომელიც ბაზრის შემზღვეველი ქმედებების დროულად გამოვლენისა და აღკვეთის მიზნით ზედამხედველობს მას და საჭიროების შემთხვევაში ატარებს ბაზრის კვლევას.¹¹⁷ ამ მხრივ საყურადღებოა ენერგეტიკული გაერთიანების სახელმძღვანელო დოკუმენტის 2.3.2 პუნქტით (ბაზრის ფუნქციონირებისთვის გათვალისწინებული მოთხოვნები (Requirements for Market Functioning)) განსაზღვრული პირობა, რომლის თანახმად, ბაზრის ლიკვიდურობის მისაღწევად გამოსაყენებელი სამი სტრატეგიიდან პირველია კონკურენციის შემაფერხებელი ფაქტორების სრული აღმოფხვრით სათანადო მასტიმულირებელი გარემოს შექმნა, რაც ბაზრის მონაწილეთათვის შეუფერხებელი მონაწილეობის შესაძლებლობას უზრუნველყოფს.

¹¹² იხ. საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“, სსმ, 6148-ის, 08/05/2012, მე-2 მუხლი.

¹¹³ მენაბდიშვილი ს., კარტელის არსი და მისი განვითარების თანამედროვე ტენდენციები (განსაკუთრებით კონკურენციის სამართლის მაგალითზე), სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 2016, 11.

¹¹⁴ იხ. საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, 115-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

¹¹⁵ ეფექტიანი კონკურენცია გულისხმობს საბაზრო სტრუქტურისა და ეკონომიკურ აგენტთა საბაზრო ქცევის ისეთ ოპტიმალურ კომბინაციას, როდესაც ბაზრის შედეგიანობა შესაძლებლად მაღალ მაჩვენებელს უტოლდება. იხ. კონკურენციის სააგენტოს თავმჯდომარის 2014 წლის 30 სექტემბრის №30/09-3 ბრძანებით დამტკიცებული „ბაზრის ანალიზის მეთოდური მითითებების“ მე-2 მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი.

¹¹⁶ მენაბდიშვილი ს., კარტელის არსი და მისი განვითარების თანამედროვე ტენდენციები (განსაკუთრებით კონკურენციის სამართლის მაგალითზე), სადისერტაციო ნაშრომი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 2016, 12.

¹¹⁷ იხ. საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, 117-ე მუხლის პირველი და მე-2 პუნქტები.

3.2.2.2.4.2. მნიშვნელოვანი გავლენა ელექტროენერჯის ბაზარზე

ელექტროენერჯის ბაზრის მონაწილე სანარმო მნიშვნელოვანი გავლენის მქონედ მიიჩნევა, თუ იგი დამოუკიდებლად ან ერთ ან რამდენიმე სანარმოსთან შეთანხმებით მნიშვნელოვან საბაზრო წილს იკავებს. მნიშვნელოვნად მიიჩნევა ის საბაზრო წილი, რომელიც იძლევა ეკონომიკურ ძალაუფლებას, კონკურენტებისგან, კლიენტებისგან ან/და მომხმარებლებისგან დამოუკიდებლად განხორციელდეს ელექტროენერჯის ბაზრისთვის დამახასიათებელი კომერციული საქმიანობა. ახალი კანონი არ ადგენს მნიშვნელოვანი საბაზრო წილის ოდენობას და მისი განსაზღვრის წესს. ამ უფლებამოსილებას ის კომისიას ანიჭებს.

საგულისხმოა, რომ ახალი კანონი არ მიაწინებს იმ სამართლებრივ შედეგებზე, რომლებიც ელექტროენერჯის ბაზარზე მნიშვნელოვანი გავლენის არსებობასა და ამ გავლენის ბოროტად გამოყენებასთან იქნებოდა დაკავშირებული. მასში მხოლოდ ის არის აღნიშნული, რომ, თუ კომისია დაადგენს ელექტროენერჯის ბაზარზე მნიშვნელოვანი გავლენის არსებობის ფაქტს, ამან შესაძლებელია მის მიერ ბაზრის გახსნის წამახალისებელი ზომების გამოყენება გამოიწვიოს.

ცხადია, შესაბამისი ქცევის წესის განსაზღვრის მიზანი ყოველთვის კონკრეტული, ლეგიტიმური შედეგის დადგომაა. ახალი კანონის აღნიშნული ნორმის მიზნის, კერძოდ, იმის დასადგენად, გამოიწვევს თუ არა ელექტროენერჯის ბაზარზე მნიშვნელოვანი გავლენის მქონე სანარმოს მიერ ამ გზით მოპოვებული გავლენის ბოროტად გამოყენება შესაბამის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას, მიზანშეწონილია მოვიხმოთ კონკურენციის მოქმედი კანონმდებლობა. ამ მოსაზრებას ამყარებს „კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონის 30-ე მუხლიც, რომლის მიხედვით, კონკურენციის სააგენტო და შესაბამისი ეკონომიკის რეგულირებადი სფეროს მარეგულირებელი ორგანო (მოცემულ შემთხვევაში – კომისია) თანამშრომლობენ, რათა შეისწავლონ და აღკვეთონ ეკონომიკის რეგულირებად სფეროში კონკურენციის დარღვევის შემთხვევები. ვინაიდან ელექტროენერჯეტიკის (რეგულირებად) სექტორში კონკურენციის კანონმდებლობის დარღვევას კომისია შეისწავლის, იგი მიიჩნევა ამ სექტორში კონკურენციის კანონმდებლობის აღმასრულებელ ორგანოდ და სწორედ მან უნდა იხელმძღვანელოს „კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული, დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების ამკრძალავი დებულებებით.

„კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად, ეკონომიკური აგენტის დომინირებული მდგომარეობა, საბაზრო ძალაუფლების სხვა ფაქტორებთან ერთად, შესაბამის ბაზარზე მისი საბაზრო წილის გათვალისწინებით განისაზღვრება.¹¹⁸ ამასთანავე, კანონი ადგენს, რომ ერთი ან რამდენიმე (ჯგუფური დომინირების შემთხვევაში) ეკონომიკური აგენტის მიერ დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენება დაუშვებელია.¹¹⁹ თავის მხრივ, დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების აკრძალვის მიზანია კონკურენტული გარემოს განმტკიცება, რადგან კონკურენცია, როგორც კანონმდებლობით დაცული სამართლებრივი სი-

¹¹⁸ საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“, სსმ, 6148-ლს, 08/05/2012, მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი.

¹¹⁹ იქვე, მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი.

კეთე, მიიჩნევა დინამიურ პროცესად, რომლის შენარჩუნება შესაბამის ბაზარზე ჯანსაღი კონკურენტული გარემოს უზრუნველყოფისკენაა მიმართული.¹²⁰

საკითხავია, მიიჩნევა თუ არა ტერმინი „მნიშვნელოვანი გავლენა“ „დომინირებული მდგომარეობის“ სინონიმად. ახალი კანონის აღნიშნული ნორმის მიზნის გათვალისწინებით, ცხადია, რომ „მნიშვნელოვანი გავლენის“ განმარტება სწორედ დომინირებული მდგომარეობის შემთხვევებს გულისხმობს.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, სანარმოს ეკრძალება ელექტროენერჯის ბაზარზე მოპოვებული მნიშვნელოვანი გავლენის ბოროტად გამოყენება, ხოლო ამ ფაქტის არსებობის შემთხვევაში მას შესაბამისი პასუხისმგებლობა ეკისრება.

ამ მხრივ გასათვალისწინებელია აგრეთვე ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 102-ე მუხლი, რომელიც კრძალავს მენარმის მიერ ბაზარზე დაკავებული დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებას.¹²¹ ამასთანავე, შესაძლებელია დომინანტ მენარმეთა მიერ განხორციელებული კონკურენციის შემზღვეველი ცალმხრივი ქმედებების-თვის (Unilateral Behavior by Dominant Firms) შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობით უფრო მკაცრი აკრძალვაც დაწესდეს.¹²²

3.2.2.2.4.3. კონცენტრაცია ელექტროენერჯის ბაზარზე

ახალ კანონში „კონცენტრაცია“ განმარტებული არ არის. თუმცა სამართლის ნორმათა შინაარსის ანალიზი ცხადყოფს, რომ ახალ კანონში „კონცენტრაცია“ ელექტროენერჯეტიკის სექტორის მონაწილე რეგულირებული სანარმოების შერწყმის ან/და გაერთიანების აღსანიშნავად გამოიყენება.

მენარმეთა შერწყმის/გაერთიანების კონტროლის მიზანია, არ იქნეს დაშვებული კომპანიის ზრდის შედეგად გადაჭარბებული საბაზრო ძალაუფლების (Excessive Market Power) წარმოქმნის საფუძველზე შესაბამის ბაზარზე კონკურენციის შეზღვევის შესაძლებლობის შექმნა.¹²³

ამ მიზნით ახალი კანონი ადგენს, რომ დაუშვებელია ისეთი კონცენტრაცია, რომელიც ზღუდავს ეფექტიან კონკურენციას საქართველოს, მისი ნაწილის ან ენერგეტიკული გაერთიანების რომელიმე მხარის ელექტროენერჯის ბაზარზე.¹²⁴ ამასთანავე, თუ კონცენტრაცია წარმოქმნის ან აძლიერებს დომინანტურ მდგომარეობას, ივარაუდება, რომ ეს ზღუდავს ეფექტიან კონკურენციას, ხოლო საწინააღმდეგოს მტკიცების ვალდებულება და შესაბამისი ტვირთი რეგულირებულ სანარმოს ეკისრება.

საკითხავია, დასაშვებია თუ არა ელექტროენერჯის ბაზარზე კონცენტრაცია, რომელიც არსებითად არ ზღუდავს ეფექტიან კონკურენციას. ეს კითხვა გამომდინარეობს „კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონიდან, რომელიც ადგენს იმის შესაძლებლობას, რომ, თუ კონცენტრაცია არსებითად არ ზღუდავს ეფექტიან კონკურენციას საქართველოს ან მისი მნიშ-

¹²⁰ ადამია გ., კონკურენციის სამართლის კერძო აღსრულების პერსპექტივები საქართველოში დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების მაგალითზე, „შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი“, №10, 2020, 31.

¹²¹ Zuber A., *Energiekartellrecht*, Kap. 3, Rn. 58.

¹²² იქვე.

¹²³ Doms B., *Energiekartellrecht*, Kap. 5, Rn. 54.

¹²⁴ იხ. საქართველოს კანონი „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, 119-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

ენელოვანი ნაწილის სასაქონლო ან მომსახურების ბაზარზე და მისი შედეგია დომინირებული მდგომარეობის მოპოვება ან გაძლიერება, ის ნორმალურ კონკურენტულ გარემოსთან თავსებადად იქნეს მიჩნეული.¹²⁵ ამ მხრივ გამოსაკვლევი, „კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონის აღნიშნული ნორმა ახალი კანონით განსაზღვრულ დებულებებს აზუსტებს თუ ახალი კანონი ერთმნიშვნელოვნად გამორიცხავს კონკურენციის სამართლის აღნიშნული წესის ელექტროენერჯის ბაზარზე გავრცელების შესაძლებლობას.

როგორც აღინიშნა, ახალი კანონი, ზოგადად, კრძალავს კონცენტრაციას, რომელიც ზღუდავს ეფექტიან კონკურენციას. ამასთანავე, იგი არ გამორიცხავს ისეთი კონცენტრაციის არსებობას, რომლის დროსაც შესაძლებელია ეფექტიანი კონკურენციის შეზღუდვა არაარსებითი იყოს. აღნიშნული შემთხვევა, თავის მხრივ, სრულიად თავსებადია კონკურენტულ გარემოსთან. ამდენად, ივარაუდება, რომ ელექტროენერჯის ბაზარზე კონცენტრაციის შემთხვევაში კონკურენციის შეზღუდვის ხარისხი (არსებითი/არაარსებითი) სწორედ კონკურენციის სამართლის წესებით უნდა შეფასდეს. თუ ეფექტიანი კონკურენციის შეზღუდვა არაარსებითია, ეს ფაქტი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებად არ უნდა შეფასდეს. აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოს პარლამენტში ახალი კანონის პროექტის განხილვის მიმდინარეობისას კომისიის მიერ წარდგენილ შენიშვნებში სწორედ ისეთი კონცენტრაციის დაუშვებლობაზე მიეთითა, რომელიც არსებითად ზღუდავს ეფექტიან კონკურენციას.¹²⁶

როგორც ასევე აღინიშნა, ელექტროენერჯეტიკის სექტორში კონცენტრაცია მკაცრად კონტროლდება. ახალი კანონი კონცენტრაციის მონაწილე რეგულირებულ სანარმოებს ავალდებულებს, წინასწარ, კონცენტრაციის განხორციელებამდე წარუდგინონ კონცენტრაციის შესახებ შეტყობინება კომისიას, რომელიც, თავის მხრივ, ამზადებს დასკვნას მოსალოდნელი შერწყმის/გაერთიანების კონკურენტული ეფექტის თაობაზე.¹²⁷ რეგულირებული სანარმოების შერწყმის რეგისტრაციისთვის აუცილებელია, მოსალოდნელი შერწყმის/გაერთიანების კონკურენტული ეფექტის თაობაზე კომისიის დასკვნა დადებითი იყოს.¹²⁸

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ შეზღუდვა ყველა რეგულირებულ სანარმოზე არ ვრცელდება და კონცენტრაციის მონაწილე მხოლოდ იმ რეგულირებულ სანარმოებს ეხება, რომელთა, როგორც ინდივიდუალური, ისე ერთობლივი აქტივების ღირებულება ან წლიური ბრუნვა (კონცენტრაციის წინა ფინანსური წლის მონაცემებით) აღემატება კომისიის მიერ დადგენილ ზღვრულ ოდენობას.

3.2.3. ელექტროენერჯის ბაზრის მოდელის ახალი კონცეფცია

ელექტროენერჯის ბაზრის მოდელის ახალი კონცეფცია (შემდგომ – ახალი კონცეფცია) კომისიასთან თანამშრომლობით სამინისტრომ შეიმუშავა.¹²⁹ ის საქართველოს მთავრობის 2020 წლის 16 აპრილის №246 დადგენილებით დამტკიცდა. ახალი კონცეფცია მნიშვნელოვნად გან-

¹²⁵ იხ. საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“, სსმ, 6148-ის, 08/05/2012, მე-11 მუხლის მე-4 პუნქტი.

¹²⁶ იხ. „ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტზე კომისიის 2019 წლის 30 აპრილის №1/01-1-4009 წერილით წარდგენილ შენიშვნებზე განმარტებები, 23.

¹²⁷ იხ. საქართველოს კანონი „ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, 119-ე მუხლის პირველი და მე-2 პუნქტები.

¹²⁸ იქვე, 119-ე მუხლის მე-5 პუნქტი.

¹²⁹ იქვე, 123-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

სხვაგვება კონცეფციისგან, რომელიც არის საქართველოს ენერგეტიკული სექტორის რეფორმის განხორციელების პროცესის მხარდამჭერი სარეკომენდაციო ხასიათის დოკუმენტი და საქართველოს ელექტროენერჯის ბაზრის ზოგადი სტრუქტურის, მონყობისა და ფუნქციონირების შესახებ სამინისტროს ხედვით შემოიფარგლება – მხოლოდ გზამკვლევი დოკუმენტია.

ახალი კონცეფცია, თავისი არსით, არის კონკრეტული ღონისძიებების განმსაზღვრელი დოკუმენტი. მისი უმთავრესი მიზანია, ჩამოაყალიბოს ელექტროენერჯის ბაზრის მოდელი, რომელიც უზრუნველყოფს, როგორც საცალო, ისე საბითუმო დონეზე მიმზიდველი საინვესტიციო გარემოს შექმნას, აგრეთვე მომხმარებლისთვის თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობას. სამიზნე (ბაზრის) მოდელი (Target (Market) Model) ითვალისწინებს თავისუფალი ბაზრის მონაწილეთათვის თანაბარი, არადისკრიმინაციული გარემოს შექმნას და გამჭვირვალე მეთოდების გამოყენებით ბაზარზე კონკურენტული ფასის ჩამოყალიბებას.

ამ მხრივ საყურადღებოა ახალი კონცეფციის სახელმძღვანელო პრინციპები, რომლებიც საქართველოს ელექტროენერჯის ახალი ბაზრისთვის სიახლეა. მათ განეკუთვნება როგორც კონკურენტული საბაზრო მექანიზმების მეშვეობით (ორმხრივი ხელშეკრულებებით ან/და ელექტროენერჯის ორგანიზებულ ბაზრებზე) ელექტროენერჯით ვაჭრობის, ისე ე. წ. თვით-დისპეტჩინგის, უბალანსობაზე პასუხისმგებლობისა და საჯარო მომსახურების განევის სრულიად ახალი მექანიზმების დანერგვისა და გამოყენების უზრუნველყოფა.

3.2.3.1. საბითუმო ბაზრის სეგმენტები და მათი ოპერირება

ახალი კონცეფცია ადგენს საბითუმო ბაზრის სეგმენტებს. მათ განეკუთვნება:

- 1) დღით ადრე ბაზარი;
- 2) დღიური ბაზარი;
- 3) ორმხრივი ხელშეკრულებების ბაზარი;
- 4) საბალანსო და დამხმარე მომსახურებების ბაზარი.

როგორც აღინიშნა, ელექტროენერჯის ბაზრის ორგანიზებასთან დაკავშირებული საკითხები ელექტროენერჯის ბაზრის წესებით წესრიგდება, ხოლო ელექტროენერჯით ვაჭრობის მიზნით ელექტროენერჯის ორგანიზებული ბაზრის შესაბამისი სეგმენტის (სეგმენტების) ორგანიზების უფლებამოსილება ელექტროენერჯის ბაზრის ოპერატორს¹³⁰ აქვს მინიჭებული.

ელექტროენერჯის ბაზრის ოპერატორს ელექტროენერჯის ბაზრის შესაბამისი სეგმენტის (სეგმენტების) ოპერირება მხოლოდ კომისიის მიერ გაცემული ლიცენზიის საფუძველზე შეუძლია. ამ სეგმენტის (სეგმენტების) ოპერირებისთვის გაიცემა მხოლოდ ერთი ლიცენზია, რომელიც ლიცენზიატს განუსაზღვრელი ვადით ანიჭებს ლიცენზიით განსაზღვრული საქმიანობის საქართველოს ტერიტორიაზე განხორციელების ექსკლუზიურ უფლებას.¹³¹

ელექტროენერჯის დღით ადრე და დღიური ბაზრების (საბითუმო ბაზრის სეგმენტების) ოპერირების უფლებამოსილება ბირჟის ოპერატორს აქვს მინიჭებული.¹³² მიუხედავად იმისა, რომ ახალ კონცეფციაში საბითუმო ბაზრის სუბიექტად მიჩნეულია სწორედ ელექტროენერჯის

¹³⁰ იქვე, მე-3 მუხლის „ჰ“ ქვეპუნქტი. ელექტროენერჯის ბაზრის ოპერატორად მიიჩნევა პირი, რომელიც პასუხისმგებელია საქართველოს ელექტროენერჯის ბაზრის გარკვეული სეგმენტების ორგანიზებაზე, რაც განისაზღვრება ახალი კანონისა და მის საფუძველზე მიღებული კანონქვემდებარე აქტების შესაბამისად.

¹³¹ იქვე, მე-15 მუხლის პირველი და მე-2 პუნქტები.

¹³² იხ. ახალი კონცეფციის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი.

ბაზრის ოპერატორი და არა ბირჟის ოპერატორი¹³³, დოკუმენტის მიზნებიდან გამომდინარე, უდავოა, რომ ბირჟის ოპერატორი და ელექტროენერჯის ბაზრის ოპერატორი ერთი და იგივე პირია.

„საქართველოში ელექტროენერჯეტიკული ბაზრის ლიბერალიზაციის პროცესს ენერჯეტიკული ბირჟის დაფუძნება დაენია“.¹³⁴ „საქართველოს ენერჯეტიკული ბირჟა“ სამინისტროს დავალებითა და კოორდინაციით, „საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემისა“ და „ელექტროენერჯეტიკული სისტემის კომერციული ოპერატორის“ 50-50%-იანი ნილობრივი მონაწილეობით დაფუძნდა.¹³⁵ დღით ადრე ბაზრისა და შემდგომ დღიური ბაზრის დანერგვასა და ოპერირებას ბირჟა საკონსულტაციო კომპანია „Nord Pool Consulting“-ის პროგრამული მომსახურების მეშვეობით განახორციელებს.¹³⁶

3.2.3.2. სამიზნე (ბაზრის) მოდელზე გადასვლის პერიოდი და ეტაპები

ფიზიკური ორმხრივი ხელშეკრულებების (ფორვარდული) ბაზარი და ენერჯეტიკული ბირჟა (გარდა დღიური ბაზრისა) 2021 წლის 1 ივლისიდან ამოქმედდება, თუმცა ამ პროცესს წინ უნდა უძღოდეს შესაბამისი სისტემისა¹³⁷ და პლატფორმების¹³⁸ ჩამოყალიბება-გამართვა, ტესტირება და სიმულაციურ რეჟიმში გაშვება.¹³⁹ 2022 წლის 1 ივლისიდან ბირჟის ოპერატორმა დღიური ბაზრის პლატფორმის ოპერირებაც უნდა უზრუნველყოს.

საყურადღებოა, რომ ახალი კონცეფციის დანართი №1 ადგენს ბაზრის გახსნის კონკრეტულ ეტაპებს. 2026 წლის 1 ივლისამდე ბაზარი ყველა მომხმარებლისთვის (გარდა საყოფაცხოვრებო მომხმარებლისა და მცირე სანარმოსი) უნდა გაიხსნას.

3.2.4. ელექტროენერჯის ბაზრის წესები

ელექტროენერჯის ბაზრის ორგანიზება და ოპერირება, მათ შორის, ახალი კონცეფციით განსაზღვრული ბაზრის ნებისმიერ სეგმენტთან დაკავშირებული ყველა პროცედურა, კომისიის მიერ დამტკიცებული ელექტროენერჯის ბაზრის წესებით წესრიგდება.¹⁴⁰ ამ წესებით, სხვა პირობებთან ერთად, განისაზღვრება ელექტროენერჯის ბაზარზე ვაჭრობისთვის განკუთვნილი

¹³³ იქვე, მე-4 მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი.

¹³⁴ ინტერვიუ ირინა მილორავასთან, ენერჯეტიკული ბირჟის მომავალი და საჭიროება საქართველოში, *ჯალალონია* დ., 2019, <<https://bm.ge/ka/article/energetikuli-birjis-momavali-da-sachiroeba-saqartveloshi--interviu-irina-miloravastan-/45341>> [16.07.2020].

¹³⁵ საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ვებგვერდი, „საქართველოში ენერჯეტიკული ბირჟა დაფუძნდა“, 3/12/2019, <<http://www.economy.ge/?page=news&nw=1353&s=saqartveloshi-energetikuli-birja-dafudznda>> [16.07.2020].

¹³⁶ ინტერვიუ ირინა მილორავასთან, ენერჯეტიკული ბირჟის მომავალი და საჭიროება საქართველოში, *ჯალალონია* დ., 2019, <<https://bm.ge/ka/article/energetikuli-birjis-momavali-da-sachiroeba-saqartveloshi--interviu-irina-miloravastan-/45341>> [16.07.2020].

¹³⁷ იგულისხმება სს „ელექტროენერჯეტიკული სისტემის კომერციული ოპერატორის“ (ესკო) მიერ საბითუმო საჯარო მომსახურების ორგანიზებისთვის საჭირო სისტემა.

¹³⁸ იგულისხმება დღით ადრე ბაზრისა და საბალანსო ბაზრის პლატფორმები.

¹³⁹ ინტერვიუ ირინა მილორავასთან, ენერჯეტიკული ბირჟის მომავალი და საჭიროება საქართველოში, *ჯალალონია* დ., 2019, <<https://bm.ge/ka/article/energetikuli-birjis-momavali-da-sachiroeba-saqartveloshi--interviu-irina-miloravastan-/45341>> [16.07.2020].

¹⁴⁰ იხ. საქართველოს კანონი „ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, სსმ, 5646-რს, 20/12/2019, 123-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

პროდუქტები, აგრეთვე გასაფორმებელი ხელშეკრულების სახეები და ნიმუშები. ამასთანავე, უმნიშვნელოვანესია ის, რომ, სამიზნე (ბაზრის) მოდელზე გადასვლისთვის აღნიშნული წესებით განისაზღვრება უბალანსობის გაანგარიშებასა და უბალანსობაზე პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებული საკითხები.

4. დასკვნა

ახალი კანონისა და ახალი კონცეფციის ამოქმედებამდე/ამოქმედების შემდეგ ელექტრონერგიით ვაჭრობის სტრუქტურა მოიცავდა/მოიცავს მრავალ ტექნიკურ, კომერციულ და სამართლებრივ ასპექტს, რომელთა სრულყოფილი ანალიზის გარეშე ელექტრონერგიით ვაჭრობასთან დაკავშირებული, კომპლექსური და საკმაოდ რთული პროცესის ჯეროვნად წარმართვა შეუძლებელია. წლების განმავლობაში საქართველოში ვაჭრობის არსებული მეთოდების დაწერგვამ და გამოყენებამ მრავალმხრივი შედეგი გამოიღო: როგორც დადებითი, ისე, ცალკეულ შემთხვევაში – უარყოფითი. ელექტრონერგეტიკის სექტორის პასუხისმგებელ პირებს მრავალ არასტანდარტულ გარემოებასთან გამკლავება მოუწიათ, თუმცა ვაჭრობასთან დაკავშირებული სირთულეები ყოველწლიურად მაინც მატულობდა.

ელექტრონერგიით ვაჭრობასთან დაკავშირებულ, თვისებრივად ახალ მოდელზე გადასვლა ელექტრონერგეტიკის სექტორის მონაწილეთათვის უდიდესი გამოწვევაა. როგორც ტექნიკური, ისე სამართლებრივი თვალსაზრისით, რადიკალურად იცვლება საკანონმდებლო ჩარჩო. ელექტრონერგიის ბაზრის გახსნა, ბაზარზე ფასის თავისუფლად ჩამოყალიბება და ელექტრონერგიით ვაჭრობისთვის დროის ახალი მონაკვეთების განსაზღვრა (მაგალითად, დღით ადრე ან დღიურ ბაზარზე ვაჭრობა) უპირობოდ მიმზიდველი გახდება არა მხოლოდ ელექტრონერგეტიკის სექტორის, არამედ სხვა სექტორების წარმომადგენელთათვის. ელექტრონერგიით ვაჭრობის განვითარებასთან ერთად, მოსალოდნელია ელექტრონერგიის ბაზართან მჭიდროდ დაკავშირებული ფინანსური ინსტრუმენტებით ვაჭრობის განვითარებაც. ელექტრონერგიის ბაზარი სრულიად ახალი და უცნობი პროდუქტებით გაჯერდება და შესაბამისად, ამ პროცესების სწორი მართვა ევროპის მრავალწლიანი გამოცდილების მქონე ქვეყნების მაგალითზე იქნება შესაძლებელი. მნიშვნელოვანია, ახალი კანონისა და მის საფუძველზე მიღებული/გამოცემული კანონქვემდებარე აქტების შინაარსი დამატებით კითხვებს არ აჩენდეს და თავისუფალი და კონკურენტუნარიანი ვაჭრობის შემაფერხებელ, ხელოვნურ ბარიერებს არ ქმნიდეს. საქართველოს აქვს ისტორიული შესაძლებლობა, შექმნას სამართლებრივი პლაცდარმი, რათა საკუთარი ელექტრონერგიის ბაზარი უცხოელი ინვესტორებისთვის საინტერესო გახადოს.

აღსანიშნავია, რომ ნაშრომი შესაბამისი კანონმდებლობის განახლების შემდეგ საქართველოს ელექტრონერგიის ბაზრის ევროპულ ბაზართან შედარების ერთ-ერთი პირველი მცდელობაა (აკადემიური კვლევის მიმართულებით), თუმცა დასახელებული ბაზრების მომწესრიგებელი ნორმების ზედაპირული შედარებისას გამოიკვეთა ის აქტუალური საკითხები, რომლებიც დამატებით კვლევას და პრაქტიკაში დასამკვიდრებლად ჩაღრმავებულ / სისტემურ ანალიზს საჭიროებს. იმედს ვიტოვებთ, რომ აკადემიური წრეების წარმომადგენლები და პრაქტიკოსი იურისტები ამ მეტად საინტერესო და გამომწვევებით აღსავსე სექტორის მომწესრიგებელ კანონმდებლობასთან დაკავშირებული საკითხების კვლევას მეტ ყურადღებას დაუთმობენ.

ბიბლიოგრაფია:

1. ასოცირების შესახებ შეთანხმება, ერთი მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და, მეორე მხრივ, საქართველოს შორის, 27/06/2014, გამოქვეყნების თარიღი: 11/09/14, დროებითი გამოყენების რეჟიმი: 01/09/2014, სრულად ძალაში შესვლის თარიღი: 01/07/2016.
2. ევროპარლამენტისა და საბჭოს №2009/72/EC დირექტივა „ელექტროენერჯის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ“, 13/07/2009.
3. ევროპარლამენტისა და საბჭოს №714/2009/EC რეგულაცია „ელექტროენერჯეტიკის სფეროში ტრანსსასაზღვრო გაცვლისას (გადადინებისას) ქსელთან წვდომის პირობების შესახებ“, 13/07/2009, რომელიც ჩანაცვლდა ევროპარლამენტისა და საბჭოს (EU) 2019/943 რეგულაციით, 05/06/2019.
4. ევროპარლამენტისა და საბჭოს №2005/89/EC დირექტივა „ელექტროენერჯის მიწოდებისა და ინფრასტრუქტურაში ინვესტირების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების შესახებ“, 18/01/2006.
5. საქართველოს კანონი „ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“, 20/12/2019.
6. საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“, 08/05/2012.
7. საქართველოს მთავრობის დადგენილება №246 „ელექტროენერჯის ბაზრის მოდელის კონცეფციის დამტკიცების შესახებ“, 16/04/2020.
8. საქართველოს კანონი „ელექტროენერჯეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“, 31/07/1997 (ძალადაკარგულია, 20/12/2019).
9. საქართველოს ენერჯეტიკის მინისტრის ბრძანება №77 „ელექტროენერჯის (სიმძლავრის) ბაზრის წესების დამტკიცების შესახებ“, 30/08/2006.
10. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების მინისტრის ბრძანება №1-1/605 „ელექტროენერჯის ბაზრის მოდელის კონცეფციის დამტკიცების შესახებ“, 24/12/2018.
11. კონკურენციის სააგენტოს თავმჯდომარის ბრძანება №30/09-3 „ბაზრის ანალიზის მეთოდური მითითებების დამტკიცების თაობაზე“, 30/09/2014.
12. ადამია გ., კონკურენციის სამართლის კერძო აღსრულების პერსპექტივები საქართველოში დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების მაგალითზე, „შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი“, №10, 2020, 31.
13. ბოჭორიშვილი ე., ჩახვაშვილი მ., ელექტროენერჯის ბაზრის მიმოხილვა, 2019, 10-11.
14. განერელია ა., საჯარო მმართველობის სამართლებრივი საფუძვლები, სახელმძღვანელო, ხუბუა გ., ზომერმანი კ. (რედ.), თბ., 2016, 347, ველი 901, 902. 360, ველი 955.
15. დევიძე ა., მირიანაშვილი გ., ევროკავშირის სამართლის დამხმარე სახელმძღვანელო, თბ., 2019, 118.
16. კვერნაძე მ., ელექტროენერჯით ვაჭრობის კომერციულ-სამართლებრივი ასპექტები და მისი განვითარების პერსპექტივები საქართველოში, სამაგისტრო ნაშრომი, თსუ, 2016, 43, 45.
17. მენაბდიშვილი ს., კარტელის არსი და მისი განვითარების თანამედროვე ტენდენციები (განსაკუთრებით კონკურენციის სამართლის მაგალითზე), სადისერტაციო ნაშრომი, თსუ, თბ., 2016, 11-12.
18. სამხარაძე ი., ენერჯეტიკის სამართალი, როგორც აკადემიური დისციპლინა, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2 (58), 2018, 69, 71.

19. სამხარაძე ი., ევროპის ენერგეტიკის სამართლის საგარეო ასპექტები და მისი ზეგავლენა ქართულ კანონმდებლობაზე, „სამართლის ჟურნალი“ №1, 2018, 250.
20. ქოჩლაძე მ., გოჩიტაშვილი თ., ჭიაბრიშვილი ი., მალრაძე ნ., კვარაცხელია თ., საქართველო და ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანება, 2015, 18, 24, 26.
21. USAID-ის ენერგეტიკული პროექტისა და ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს მირ მომზადებული „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტის გავლენის შეფასების მოკლე მიმოხილვა, 2019, 1.
22. „ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტზე კომისიის 2019 წლის 30 აპრილის №1/01-1-4009 წერილით წარდგენილ შენიშვნებზე განმარტებები, 23.
23. ინტერვიუ დავით წარმანიასთან, ენერგორეფორმები 2020, Forbes Georgia, 2020, <https://forbes.ge/news/7833/energoreformebi2020?fbclid=IwAR0PkwK7x3N8p_LHgCel8YWGMraANLw_q_WgYuk9gyVh8gT4BrRk7THPgIQ> [16.07.2020].
24. ინტერვიუ ირინა მილორავასთან, ენერგეტიკული ბირჟის მომავალი და საჭიროება საქართველოში, ჯვალალონია დ., 2019, <<https://bm.ge/ka/article/energetikuli-birjis-momavali-da-sachiroeba-saqartveloshi--interview-irina-miloravastan/45341>> [16.07.2020].
25. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ვებგვერდი, „საქართველოში ენერგეტიკული ბირჟა დაფუძნდა“, 3/12/2019, <<http://www.economy.ge/?page=news&nw=1353&s=saqartveloshi-energetikuli-birja-dafudznda>> [16.07.2020].
26. Du Buisson J., Dessau C. in: Zenke I., Schäfer R. (Hrsg.), Energiehandel in Europa, 2012, Rn. 2, 3.
27. Doms B., Energiekartellrecht Kap. 5 Rn 54.
28. Fried J. in: Schwintowski H. P., Scholz F., Schuler A. (Hrsg.), Handbuch Energierecht, 4. Aufl. Rn. 188, 191, 198.
29. Haucap J., Heimeshoff U. (Hrsg.), Energiekartellrecht, Kap. 2 Rn 4, 8, 10, 40.
30. Hufendiek K. in: Schwintowski H. P., Scholz F., Schuler A. (Hrsg.), Handbuch Energierecht, 4. Aufl., Rn. 81, 103, 111.
31. Lintzel P., Borchert J. in: Zenke I., Schäfer R. (Hrsg.), Energiehandel in Europa, 2012, Rn. 27.
32. Ritzau M., Schuffelen L. in: Zenke I., Schäfer R. (Hrsg.), Energiehandel in Europa, 2012, Rn. 6, 22.
33. Nill-Theobald C., Theobald C. (Hrsg.), Grundzüge des Energiewirtschaftsrechts, 3. Auflage, 2013, 133, 134, 138.
34. Zuber A., Energiekartellrecht Kap. 3 Rn 1, 58.
35. Zenke I., Dessau C. in: Danner W., Theobald C. (Hrsg.), Werkstand: 99. EL Septemer, 2018, Rn. 3.
36. Rademaekers R., Slingenberg A., Morsy S., Review and Analysis of EU Wholesale Energy Markets (Final Report), Rotterdam, 2008, 9, 11-13.
37. Roggenkamp M., Redgwell C., Del Guayo I., Ronne A., Energy Law in Europe, 2nd ed., Oxford University Press, 2007, 674.
38. Energy Community Secretariat, Energy Governance in Georgia, Report on Compliance with the Energy Community Acquis, 2017, 10.
39. Energy Community, Policy Guidelines on the Promotion of Organised Electricity Markets in the Contracting Parties, PG 03 / 2015 / 24 September 2015, 7.